

มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรในเขตอำเภอปลาปาก
จังหวัดนครพนม

นายนภา ศรีนวล

วิทยานิพนธ์นี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตรปริญญาเกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
แขนงวิชาส่งเสริมการเกษตร สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช

พ.ศ. 2555

**The Informal Loan Causes of Farmers in Pla Pak District of
Nakhon Phanom Province**

Mr.Napa Srinuan

A Thesis Submitted in Partial Fulfillment of the Requirements for
the Degree of Master of Agriculture in Agricultural Extension and Development

School of Agriculture and Cooperatives

Sukhothai Thammathirat Open University

2012

หัวข้อวิทยานิพนธ์ มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรในเขตอำเภอปลาปาก
จังหวัดนครพนม
ชื่อและนามสกุล นายนภา ศรีนวล
แขนงวิชา ส่งเสริมการเกษตร
สาขาวิชา เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช
อาจารย์ที่ปรึกษา 1. รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ สีสังข์
2. รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ

วิทยานิพนธ์นี้ ได้รับความเห็นชอบให้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษา
ตามหลักสูตรระดับปริญญาโท เมื่อวันที่ 30 กรกฎาคม 2555

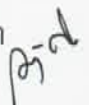
คณะกรรมการสอบวิทยานิพนธ์

..... ประธานกรรมการ
(อาจารย์เอ็นนู ชัยสุวรรณ)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุวัฒน์ สีสังข์)

..... กรรมการ
(รองศาสตราจารย์ ดร. พรชุลี นิลวิเศษ)

..... ประธานกรรมการบัณฑิตศึกษา
(รองศาสตราจารย์ ดร. สุจินต์ วิชาวรานนท์)

กิตติกรรมประกาศ

การทำวิทยานิพนธ์ฉบับนี้สำเร็จลุล่วงได้ด้วยความกรุณาเป็นอย่างยิ่งจาก
รองศาสตราจารย์ ดร.สุพันธ์ สีสังข์ และรองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลีย์ นิลวิเศษ สาขาวิชา
เกษตรศาสตร์และสหกรณ์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช ที่ได้ให้คำแนะนำและติดตามการทำ
วิทยานิพนธ์ครั้งนี้อย่างใกล้ชิดตลอดมา นับตั้งแต่เริ่มต้นจนกระทั่งเสร็จเรียบร้อยสมบูรณ์ ผู้วิจัยรู้สึก
ซาบซึ้งในความกรุณาของท่านเป็นอย่างยิ่ง

ขอขอบคุณเกษตรกรผู้ตอบแบบสัมภาษณ์ทุกท่านที่เสียสละเวลาและให้ความร่วมมือ
ในการรวบรวมข้อมูลภาคสนาม

นอกจากนี้ผู้วิจัยขอขอบพระคุณคณาจารย์สาขาวิชาเกษตรศาสตร์และสหกรณ์
มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช เพื่อนนักศึกษา และผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการทำวิทยานิพนธ์ครั้งนี้
ทุกท่าน ที่ให้การสนับสนุน ช่วยเหลือ และให้กำลังใจตลอดมา

นภา ศรีนวล

กรกฎาคม 2555

ชื่อวิทยานิพนธ์ มูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกรในเขตอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม
ผู้วิจัย นายนภา ศรีนวล รหัสนักศึกษา 2539001079 **ปริญญา** เกษตรศาสตรมหาบัณฑิต
 (ส่งเสริมและพัฒนาการเกษตร) **อาจารย์ที่ปรึกษา** (1) รองศาสตราจารย์ ดร.สุนันท์ สีสังข์
 (2) รองศาสตราจารย์ ดร.พรชูลิย์ นิลวิเศษ **ปีการศึกษา** 2555

บทคัดย่อ

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา (1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร (2) รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร (3) มูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร และ (4) ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้นอกระบบ

ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี้คือ เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปลาปาก จังหวัดนครพนม ตามโครงการแก้ไขปัญหานี้สินภาคประชาชน ระยะที่ 2 จำนวน 816 ราย คำนวณขนาดตัวอย่างโดยใช้สูตรของยามานะ ที่ความคลาดเคลื่อนของการสุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 10 ได้ตัวอย่างจำนวน 92 ราย เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ ใช้สถิติคือ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการวิเคราะห์การถดถอยพหุ

ผลการวิจัย พบว่า (1) ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ให้ข้อมูล ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิงและจบชั้นประถมศึกษา มีอายุเฉลี่ย 49.0 ปี สมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.0 คน แรงงานทำการเกษตรเฉลี่ย 3.1 คน ทั้งหมดประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนใหญ่มีที่ดินเป็นของตนเอง เฉลี่ย 18.16 ไร่ (2) รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ย 71,590.2 บาทต่อปี รายจ่ายรวมเฉลี่ย 97,918.8 บาทต่อปี โดยส่วนใหญ่ของรายรับและรายจ่ายในครัวเรือนอยู่นอกภาคการเกษตร ทำให้เกษตรกรกลุ่มนี้มีหนี้เพิ่มขึ้นจากเดิม ร้อยละ 57.6 และมีหนี้ลดลงร้อยละ 20.7 ที่เป็นมูลเหตุของการมีหนี้ยู่ทั้งในและนอกระบบ (3) เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลร้อยละ 98.9 เห็นว่ามูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือการที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย โดยสาเหตุที่มีความสำคัญในระดับมาก คือ การไม่มีอาชีพเสริม ขาดแหล่งเงินทุน/เงินกู้ไม่เพียงพอ ต้นทุนการผลิตสูง ปริมาณ/คุณภาพผลผลิตต่ำ การมีรายได้ต่ำ/ไม่ต่อเนื่อง รวมทั้งค่าใช้จ่ายในการเกษตรและค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรสูง นอกจากนี้ยังพบปัจจัยที่มีผลต่อมูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบตามความคิดเห็นของเกษตรกรอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05 คือ รายจ่ายรวมและจำนวนหนี้สินในระบบมีผลต่อความคิดเห็นของเกษตรกรในเรื่องการขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุน (4) เกษตรกรผู้ให้ข้อมูลเห็นว่าการฝึกอาชีพให้แก่เกษตรกรเป็นแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและการเป็นหนี้ในระบบ ซึ่งมีความเห็นว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่สุด ส่วนการลดดอกเบี้ยหนี้เงินกู้ในระบบ การพักชำระหนี้ การเพิ่มแหล่งเงินกู้ในระบบ มีความสำคัญลำดับถัดมา

คำสำคัญ หนี้นอกระบบ การเป็นหนี้ของเกษตรกร จังหวัดนครพนม

Thesis title: The Informal Loan Causes of Farmers in Pla Pak District of Nakhon Phanom Province

Researcher: Mr.Napa Srinuan ; **ID:** 2539001079; **Degree:** Master of Agriculture (Agricultural Extension and Development); **Thesis advisors:** (1) Dr. Sunan Seesang, Associate Professor; (2) Dr. Pornchulee Nilvises , Associate Professor;

Academic year: 2012

Abstract

The objectives of this research were to study (1) general information of farmers, (2) incomes and expenses of farmers' households, (3) informal loan causes of farmers, and (4) opinions and recommendations of farmers to reduce household loans and informal loans.

The population of this study were farmers who registered to request helping from government through Bank for Agriculture and Agricultural Cooperatives in Pla Pak Branch, Nakhon Phanom Province, under the second phase of the People Debts Solving Project. The sample size was calculated by Yamane's formula at 10 % of sampling error. Data were collected by using an interviewed questionnaire and statistical methods used for data analysis were frequency distribution, percentage, mean, standard deviation, and multiple regression analysis.

The research results were found that (1) most of the respondents were female and finished primary education level. The average age was 49.0 years old and number of member in family was an average of 5.03 persons with an average of 3.10 persons occupied as farm labor. Most of their families had main occupation in agriculture and had their own farming land with an average of 18.16 Rai. (2) The averages of total household incomes and expenses were 71,590.22 Baht per year and 97,918.17 Baht per year, respectively. The majority of incomes and expenses were in non-agricultural sector that made them gained increasing debts at 57.6 %, at the same time decreasing debts were at 20.7 %. These were the causes to make them still had formal and informal loans. (3)The respondents accounting of 98.9% perceived that the informal loan causes were the increasing expenses and insufficient incomes. The informal loan causes as classified at much important level were non-additional occupation, lack of source of investment funds, high production costs, low quantity/quality of production, low/non-continuous incomes, and high agricultural and non-agricultural expenses. Hence, it was found that some causes significantly affecting the informal loan at statistical level 0.05 were total expenses and formal loans. (4) The respondents indicated that most important approach for decreasing household debts and informal loans were occupational training of farmers. Hence, other approaches for decreasing informal loans were decreasing formal loan interest, debt moratorium, and increasing sources of investment funds for formal loans.

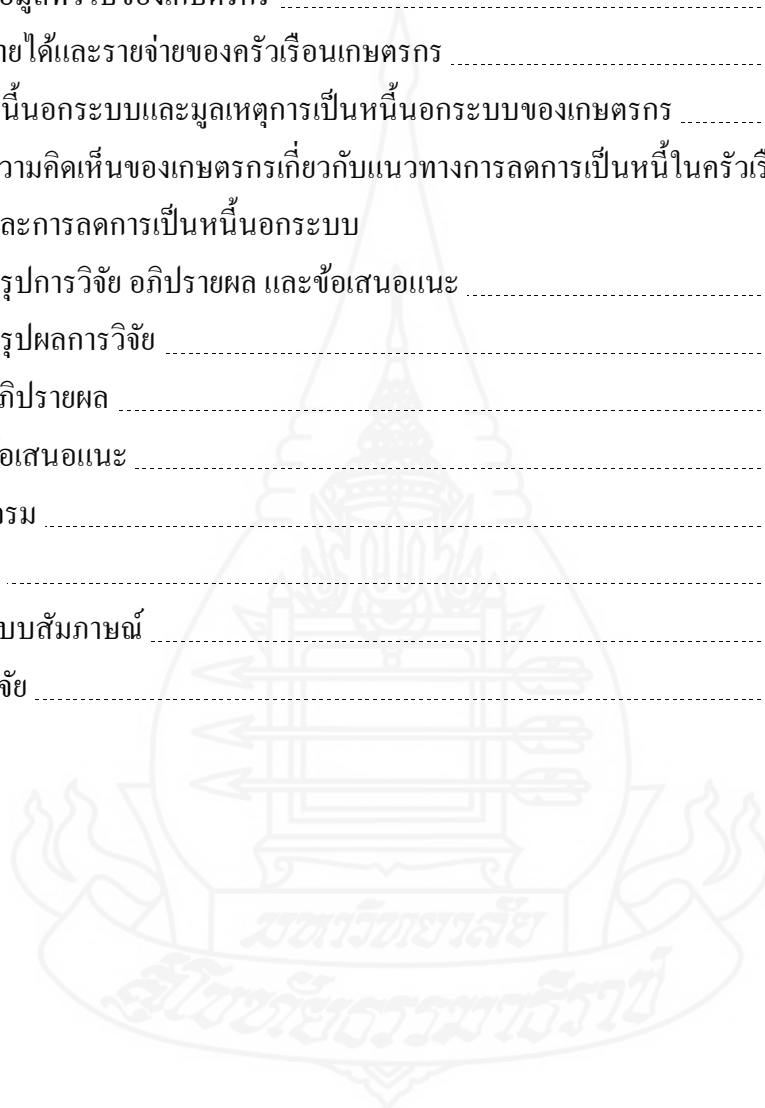
Keywords: Informal loan, Farmer debt, Nakhon Phanom Province

สารบัญ

	หน้า
บทคัดย่อภาษาไทย	ง
บทคัดย่อภาษาอังกฤษ	จ
กิตติกรรมประกาศ	ฉ
สารบัญตาราง	ฅ
สารบัญภาพ	ฉ
บทที่ 1 บทนำ	1
ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา	1
วัตถุประสงค์การวิจัย	2
กรอบแนวคิดการวิจัย	2
สมมุติฐานการวิจัย	3
ขอบเขตการวิจัย	3
ข้อจำกัดการวิจัย	3
นิยามศัพท์เฉพาะ	4
ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ	4
บทที่ 2 วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง	5
ข้อมูลทั่วไปของอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม	5
แนวคิดเกี่ยวกับหนี้และหนี้ในระบบ	10
สถาบันการเงินในระบบและสถาบันการเงินชุมชน	13
ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	20
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย	24
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง	24
เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย	25
การเก็บรวบรวมข้อมูล	25
การวิเคราะห์ข้อมูล	26

สารบัญ (ต่อ)

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล	28
ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร	28
รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร	33
หนี้ในระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร	47
ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือน และการลดการเป็นหนี้ในระบบ	58
บทที่ 5 สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ	60
สรุปผลการวิจัย	60
อภิปรายผล	61
ข้อเสนอแนะ	63
บรรณานุกรม	64
ภาคผนวก	68
แบบสัมภาษณ์	69
ประวัติผู้วิจัย	76

สารบัญตาราง

	หน้า
ตารางที่ 2.1 จำนวนประชากรและครัวเรือน อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม	6
ตารางที่ 2.2 ภาวะหนี้สินต่อ ช.ก.ส. จังหวัดนครพนม	9
ตารางที่ 2.3 จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้ในระบบจังหวัดนครพนม	9
ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกร	29
ตารางที่ 4.2 พื้นที่และแรงงานภาคการเกษตรของเกษตรกร	31
ตารางที่ 4.3 การประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกร	33
ตารางที่ 4.4 รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร	34
ตารางที่ 4.5 รายได้จาก การเกษตร	35
ตารางที่ 4.6 รายได้นอกภาคการเกษตร	37
ตารางที่ 4.7 ลักษณะความต่อเนื่องของรายได้	38
ตารางที่ 4.8 รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตรกร	39
ตารางที่ 4.9 รายจ่ายทางด้าน การเกษตร	40
ตารางที่ 4.10 รายจ่ายนอกภาคการเกษตร	42
ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบรายจ่ายกับรายได้ของเกษตรกร	45
ตารางที่ 4.12 ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้	46
ตารางที่ 4.13 ลักษณะการมีหนี้ในปัจจุบัน	48
ตารางที่ 4.14 สาเหตุการมีหนี้สินนอกระบบ	48
ตารางที่ 4.15 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหนี้นอกระบบ	49
ตารางที่ 4.16 วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้นอกระบบ	49
ตารางที่ 4.17 เจ้าหนี้ นอกระบบ	50
ตารางที่ 4.18 การชำระหนี้คืนต่อเจ้าหนี้	51
ตารางที่ 4.19 เจ้าหนี้เงินกู้ในระบบก่อนกู้หนี้นอกระบบ	51
ตารางที่ 4.20 จำนวนหนี้สินในระบบก่อนกู้ยืมหนี้นอกระบบ	52
ตารางที่ 4.21 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อมูลเหตุที่มีผลต่อการเป็นหนี้นอกระบบ	54
ตารางที่ 4.22 สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม	56

สารบัญตาราง (ต่อ)

	หน้า
ตารางที่ 4.23 ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม.....	58
(การขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุน)	
ตารางที่ 4.24 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือน.....	59
และการลดการเป็นหนี้ในระบบ	

สารบัญภาพ

หน้า

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดการวิจัย 2

บทที่ 1

บทนำ

1. ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

หนี้นอกระบบเกิดขึ้นในสังคมไทยมานาน ในปัจจุบันก็ยังมีอยู่และอาจจะมีมากขึ้นกว่าในอดีตด้วย เนื่องจากการดำเนินชีวิตเปลี่ยนไป ซึ่งในอดีตคนที่อยู่ในชนบทจะอาศัยปัจจัยสี่จากธรรมชาติที่มีความอุดมสมบูรณ์ไม่ต้องซื้อหา แต่ในปัจจุบันการดำรงชีพต้องพึ่งพาเงินตรามากขึ้น และเกษตรกรที่เป็นคนส่วนใหญ่ในชนบทก็มีค่าใช้จ่ายมากขึ้น เพราะนอกจากปัจจัยสี่ไม่สามารถหาจากธรรมชาติเช่นแต่ก่อนแล้วยังมีค่าครองชีพที่มาพร้อมกับกระแสโลกาภิวัตน์ เช่น ค่าไฟฟ้า ค่าน้ำประปา ค่าโทรศัพท์ ค่าน้ำมันเชื้อเพลิง และอื่น ๆ ทำให้รายได้ที่มีอยู่ไม่เพียงพอกับค่าใช้จ่าย บางครั้งต้องกู้เงินมาเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายเหล่านี้ บางคนมีคุณสมบัติที่สถาบันการเงินกำหนด สามารถกู้ในสถาบันการเงินได้ แต่บางคนมีคุณสมบัติไม่พอตามที่สถาบันการเงินกำหนดไม่สามารถกู้ได้ หรือไม่ทราบวิธีที่จะเข้าถึงแหล่งทุนในระบบ ทำให้ผู้ที่มีเงินและความฉลาดกว่า เห็นช่องทางในการเอาเปรียบ ให้กู้ยืมในอัตราดอกเบี้ยที่สูงกว่ากฎหมายกำหนดที่ห้ามมิให้คิดดอกเบี้ยเกินร้อยละสิบห้าบาทต่อปี (ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 354) ซึ่งรัฐบาลก็พยายามที่จะแก้ไข แต่ส่วนใหญ่ก็แก้ไขที่ปลายเหตุ ทำให้การแก้ไขดังกล่าวไม่ยั่งยืน เช่น เมื่อปี 2546 รัฐบาลมีนโยบายให้ผู้ที่มีหนี้นอกระบบมาลงทะเบียน และโอนหนี้เข้าสู่ระบบ ซึ่งผู้ที่มีหนี้นอกระบบก็ได้มาลงทะเบียนเพื่อรับความช่วยเหลือ ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องก็ได้ดำเนินการแก้ไข โดยโอนหนี้นอกระบบเหล่านั้นเข้าเป็นหนี้ในระบบในธนาคารของรัฐบาล เช่น ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) ธนาคารออมสิน และธนาคารกรุงไทย เป็นต้น ซึ่งธนาคารที่เกี่ยวข้องได้ดำเนินการเสร็จสิ้นในปีถัดมา และในปี 2553 รัฐบาลได้มีนโยบายให้ผู้ที่มีหนี้นอกระบบ มาขึ้นทะเบียนเพื่อแก้ปัญหาหนี้นอกระบบตามนโยบายการแก้ไขหนี้ภาคประชาชน ก็ยังคงมีเกษตรกรมาขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือเป็นจำนวนมาก โดยในส่วนของเกษตรกรมาลงทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือทั่วประเทศมากกว่า 300,000 คน และในจังหวัดนครพนม ก็มีเกษตรกรมาขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือตามโครงการดังกล่าว มากกว่า 6,000 คน

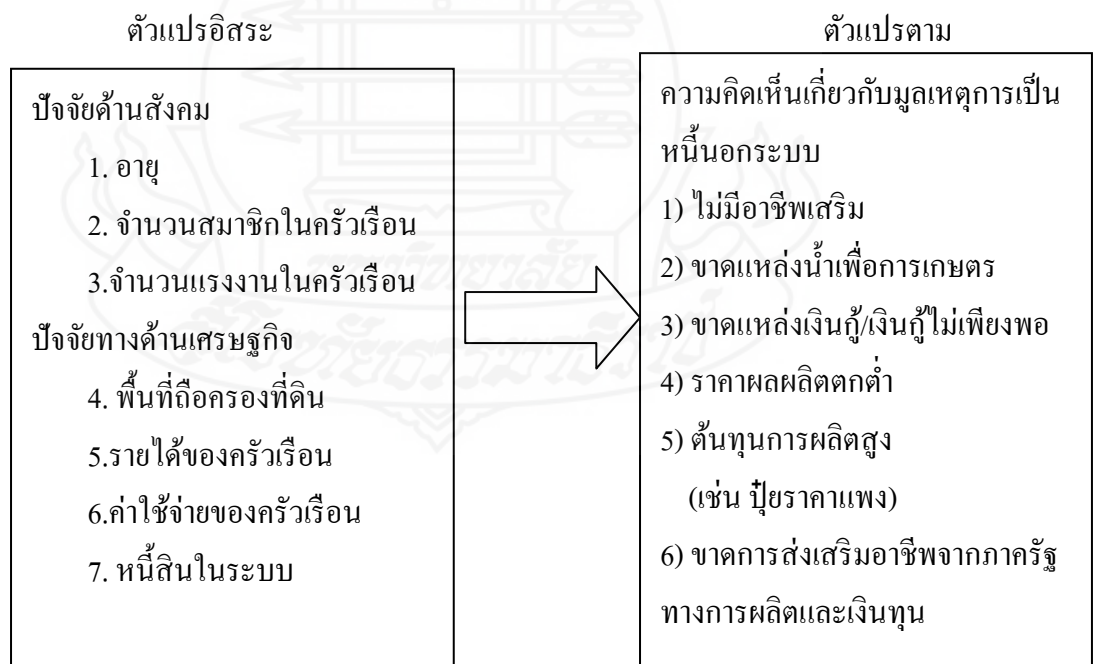
หนึ่นอกระบบเป็นหนึ่ที่มีมีดอกเบียสูงมาก และ กระทบต่อการดำรงชีวิตโดยปกติสุขของผู้กั้ยมีหนึ่ดังกล่าวโดยเจ้าหนึ่จะใช้วิธีการต่าง ๆ ในการทวงหนึ่ เช่น ช่มชู้ ทำร้าย หรือทำให้ลูกหนึ่อับอาย จึงอยากทราบว่ามีมูลเหตุใดบ้างที่ทำให้เกษตรกรกั้ยเงินนอกระบบและ เกษตรกรมีความคิดเห็นและข้อเสนอแนะอย่างไรเกี่ยวกับมูลเหตุเหล่านี้

2. วัตถุประสงค์การวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์ ดังต่อไปนี้

- 2.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร
- 2.2 เพื่อศึกษารายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร
- 2.3 เพื่อศึกษามูลเหตุการเป็นหนึ่นอกระบบของเกษตรกร
- 2.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนึ่ในครัวเรือนและหนึ่นอกระบบ

3. กรอบแนวคิดการวิจัย

ภาพที่ 1.1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

4. สมมติฐานการวิจัย

4.1 ปัจจัยด้านสังคม ได้แก่ อายุ จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จำนวนแรงงานในครัวเรือน อย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบ

4.2 ปัจจัยด้านเศรษฐกิจ ได้แก่ พื้นที่ถือครองที่ดิน รายได้ของครัวเรือน รายจ่ายของครัวเรือน หนี้สินในระบบของครัวเรือน อย่างน้อย 1 ตัวแปร ที่มีความสัมพันธ์กับความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบ

5. ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยเรื่องนี้จะศึกษาจากเกษตรกรของอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ที่ขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลตามโครงการหนี้สินภาคประชาชน(หนี้ในระบบระยะที่ 2 ปี 2553) จำนวน 816 ราย โดยจะศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร รายรับของครัวเรือนเกษตรกร ค่าใช้จ่ายในครัวเรือนเกษตรกร ความคิดเห็นเกี่ยวกับมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบ และความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดหนี้และแนวทางการลดหนี้ของเกษตรกร

6. ข้อจำกัดในการวิจัย

6.1 เกษตรกร(ลูกหนี้ในระบบ)บางรายอาจให้ข้อมูลไม่ครบถ้วนโดยมีสาเหตุ เช่น ไม่ต้องการให้ข้อเท็จจริงเนื่องเกรงกลัวเจ้าหน้าที่ หรือ ไม่ต้องการเปิดเผยข้อมูล

6.2 เกษตรกร (ลูกหนี้ในระบบ) บางรายอาจจะไม่อยู่ในพื้นที่

6.3 ผู้สอบถามเป็นพนักงานของ ธ.ก.ส. จึงกลัวมีผลต่อการขอกู้เงินครั้งต่อไป

7. นิยามศัพท์เฉพาะ

หนี้ในระบบ คือหนี้ที่กู้จากแหล่งที่ไม่ใช่ธนาคาร หรือสถาบันการเงินอื่น (เช่นบริษัทเงินทุน บริษัทหลักทรัพย์ต่างๆ สหกรณ์ สถาบันการเงินชุมชน) ที่ส่วนใหญ่เจ้าหนี้เงินกู้จะเรียกดอกเบี้ยในอัตราสูงเกินกว่าที่กฎหมายกำหนดไว้

สถาบันการเงินชุมชน กลุ่มที่จดทะเบียนหรือไม่จดทะเบียนที่ก่อตั้งขึ้นมาในชุมชนมีวัตถุประสงค์ให้กู้เงินแก่สมาชิก เช่น กองทุนหมู่บ้านและชุมชนเมือง กลุ่มออมทรัพย์ กลุ่มวิสาหกิจชุมชน กลุ่มสตรี เป็นต้น

เกษตรกร คือ เกษตรกรอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ที่ขึ้นทะเบียนขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาปลาปาก ตามโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน (หนี้ในระบบ) ระยะที่ 2 เมื่อ ปี พ.ศ.2553

8. ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

8.1 ส่วนงานที่เกี่ยวข้องนำไปใช้ประกอบในการทำแผนพัฒนา เช่น สำนักงานเกษตรอำเภอนำไปทำแผนส่งเสริมการเกษตรเพื่อเพิ่มรายได้สำนักงานพัฒนาชุมชนนำไปประกอบแผนการพัฒนาอาชีพ สร้างรายได้แก่เกษตรกร

8.2 ธ.ก.ส.นำไปประกอบแผนการช่วยเหลือทางการเงินแก่เกษตรกรเหล่านี้

8.3 ประชาสัมพันธ์เผยแพร่ให้ผู้ที่เกี่ยวข้องทราบสาเหตุเพื่อที่จะดำเนินการในส่วนที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมประชาสงเคราะห์นำไปช่วยเหลือตามหลักมนุษยธรรม เป็นต้น

บทที่ 2

วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง

ในการวิจัยเรื่อง มูลเหตุการณืเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกรเขตอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ผู้วิจัยได้ศึกษาค้นคว้าจากวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากเอกสาร ตำรา บทความวารสารและงานวิจัย โดยนำเสนอหัวข้อต่าง ๆ ดังต่อไปนี้

1. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม
2. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้และหนี้นอกระบบ
3. สถาบันการเงิน และ สถาบันการเงินชุมชน
4. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

1. ข้อมูลทั่วไปของอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม

สำนักงานอำเภอปลาปาก (2552 : 1-7) ได้อธิบายเกี่ยวกับอำเภอปลาปาก ในด้านประวัติอำเภอปลาปาก ที่ตั้งและอาณาเขต ประชากร การปกครอง ภูมิประเทศ ภูมิอากาศ ดังนี้

1.1 ประวัติ อำเภอปลาปาก ปลาปาก เดิมเป็นตำบลหนึ่งขึ้นอยู่กับอำเภอเมืองนครพนม ต่อมาเมื่อวันที่ 21 สิงหาคม พ.ศ. 2507 ทางราชการได้ยกฐานะขึ้นเป็นกิ่งอำเภอ ประกอบด้วย 3 ตำบล คือ ตำบลปลาปาก ตำบลหนองฮี และตำบลกุดตาไ้ ได้แต่งตั้งร้อยโทวิชัย บุญรัตนผลิน รักษาราชการในฐานะปลัดอำเภอหัวหน้าประจำกิ่งอำเภอปลาปาก ต่อมาเมื่อวันที่ 17 พฤศจิกายน 2514 จึงได้รับการยกฐานะเป็นอำเภอปลาปาก ประกอบด้วย 8 ตำบล ตำบลปลาปาก ตำบลหนองฮีตำบลกุดตาไ้ ตำบลนามะเขือ ตำบล โคกสูง ตำบลมหาชัย ตำบลโคกสว่าง และตำบลหนองเทาใหญ่ (ตำบลหนองเทาใหญ่ยกฐานะขึ้นเป็นตำบลเมื่อปี 2521)

1.2 ที่ตั้งและอาณาเขต

1.2.1 ที่ตั้ง อำเภอปลาปาก เป็นอำเภอหนึ่งของจังหวัดนครพนม ตั้งอยู่ทางด้านทิศตะวันตกเฉียงใต้ของอำเภอเมืองนครพนม ห่างจากตัวจังหวัดนครพนม ประมาณ 44 กิโลเมตร และห่างจากกรุงเทพ 675 กิโลเมตร

1.2.2 อาณาเขต อำเภอปลาปากมีอาณาเขตติดต่อกับอำเภอข้างเคียง ดังนี้

ทิศเหนือ

ติดต่อกับอำเภอเมืองนครพนม

ทิศตะวันออก ติดต่อกับอำเภอเมืองนครพนมและอำเภอเรณูนคร
 ทิศใต้ ติดต่อกับอำเภอเรณูนคร อำเภอนาแก และอำเภอวังยาง
 ทิศตะวันตก ติดกับอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

1.3 ประชากร จากข้อมูลการสำมะโนประชากรเมื่อ พ.ศ.2551 อำเภอปลาปากมีประชากร รวม 50,119 คน และครัวเรือนประชากร 11,375 ครัวเรือน

1.4 พื้นที่อำเภอปลาปาก อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนมมีพื้นที่รวม 341,935 ไร่ มีพื้นที่การเกษตรทั้งสิ้น 204,121 ไร่

1.5 การปกครองส่วนภูมิภาค อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนมมีการแบ่งการปกครองออกเป็น 8 ตำบลโดยมีรายละเอียดตามตารางที่ 2.3

ตารางที่ 2.1 การปกครองส่วนภูมิภาคอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม

ลำดับ	ตำบล	จำนวนหมู่บ้าน
1	ปลาปาก	16
2	หนองฮี	12
3	กุตาไกส์	12
4	โคกสว่าง	8
5	โคกสูง	10
6	มหาชัย	8
7	นามะเขือ	11
8	หนองเทาใหญ่	8

1.6 การปกครองส่วนท้องถิ่น ท้องที่อำเภอปลาปากประกอบด้วยองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น 9 แห่ง ได้แก่

1.6.1 เทศบาลตำบลปลาปาก ครอบคลุมพื้นที่ในตั้งอำเภอปลาปากและพื้นที่บางส่วนของตำบลปลาปาก

1.6.2 องค์การบริหารส่วนตำบลปลาปาก ครอบคลุมพื้นที่ตำบลปลาปาก (นอกเขตเทศบาลตำบลปลาปาก)

1.6.3 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองฮี ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองฮีทั้งตำบล

- 1.6.4 องค์การบริหารส่วนตำบลกุดตาไ้ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลกุดตาไ้ทั้งตำบล
- 1.6.5 องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสว่าง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสว่างทั้งตำบล
- 1.6.6 องค์การบริหารส่วนตำบลโคกสูง ครอบคลุมพื้นที่ตำบลโคกสูงทั้งตำบล
- 1.6.7 องค์การบริหารส่วนตำบลมหาชัย ครอบคลุมพื้นที่ตำบลมหาชัยทั้งตำบล
- 1.6.8 องค์การบริหารส่วนตำบลนามะเขือ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลนามะเขือทั้งตำบล
- 1.6.9 องค์การบริหารส่วนตำบลหนองเทาใหญ่ ครอบคลุมพื้นที่ตำบลหนองเทาใหญ่ทั้งตำบล

1.7 สภาพภูมิประเทศ สภาพโดยทั่วไปของอำเภอปลาปาก เป็นที่ราบลุ่มสลับกับที่ดอน ป่าไม้เบญจพรรณ ซึ่งมีป่าประมาณ 40% ของพื้นที่ ลักษณะของดินเป็นดินลูกรังปนดินเหนียว ป่าเบญจพรรณนี้เป็นที่หาของป่าของชาวบ้าน อาทิ ผักหวาน ดอกกระเจียว ไช้ผดแดง แมงแดง (มวน) จักจั่น และเห็ดป่าหลายชนิด เช่น เหินเผาะหนัง เห็ดบด เห็ดระโงก เป็นต้น ซึ่งเกิดตามฤดูกาลต่าง ๆ สามารถเก็บของป่าดังกล่าวไปขาย สร้างอาชีพและรายได้ให้กับราษฎรในพื้นที่ได้อีกทางหนึ่ง ผู้คนจึงมีคณานาม อำเภอปลาปาก ว่าเป็น "ดินแดนแห่งเหินป่า ดอกกระเจียว ไช้ผดแดง แมงแดง และจักจั่น" ทรัพยากรดินของอำเภอปลาปาก ส่วนใหญ่จะมีความอุดมสมบูรณ์ต่ำถึงต่ำมาก นอกจากนี้ยังเป็นดินตื้น ซึ่งมีกรวด ลูกรังปะปนอยู่ในเนื้อดินมาก บางแห่งมีเนื้อดินค่อนข้างเป็นทราย ดังนั้นการใช้ประโยชน์ที่ดินในบริเวณที่ดินดังกล่าว จึงจำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงสภาพของดินให้เหมาะสมกับพืชที่จะปลูก โดยการใช้อินทรีย์วัตถุในอัตราและระยะเวลาที่เหมาะสม

1.8 สภาพภูมิอากาศ ลักษณะภูมิอากาศของอำเภอปลาปาก มีลักษณะภูมิอากาศประเภทฝนเมืองร้อนเฉพาะฤดู ซึ่งหมายถึง บริเวณภูมิประเทศแฉกนี้ จะมีฝนตกชุกอยู่ช่วงหนึ่งในรอบปี สลับกับช่วงอากาศแล้งที่เห็นชัดเจนโดยเฉพาะอุณหภูมิสูงตลอดปี เนื่องจากตั้งอยู่ในเขตศูนย์สูตร ลักษณะภูมิอากาศจะอยู่ภายใต้อิทธิพลของลมมรสุมประจำฤดูที่สำคัญคือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ และลมมรสุมตะวันออกเฉียงเหนือ กล่าวคือ ลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ จะเริ่มในเดือนพฤษภาคม พัดเอาความชุ่มชื้นมาจากมหาสมุทรอินเดีย เข้ามาสู่บริเวณนี้ ซึ่งถือว่าเป็นช่วงฤดูฝนของปี จะมีระยะเวลาไปจนถึงเดือน กันยายน ในช่วงนี้ถือเป็นช่วงฤดูเพาะปลูก ส่วนลมมรสุมตะวันออกเฉียง

เฉียงเหนือจะเริ่มตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน ไปจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ ซึ่งลมมรสุมนี้จะพัดเอาความแห้งแล้ง และความหนาวเย็นจากประเทศจีนเข้ามาในระยะนี้อากาศจะเริ่มหนาวเย็นไปจนถึงเดือน กุมภาพันธ์ และ ระยะต่อมาจากกลางเดือน กุมภาพันธ์ ถึงเดือน เมษายน จะเป็นช่วงที่อากาศร้อนจัด เพราะได้รับอิทธิพลจากลมมรสุมตะวันออกเฉียงใต้ภูมิอากาศในเขตอำเภอปลาปาก แบ่งออกเป็น 3 ฤดู ได้แก่

1.8.1 ฤดูร้อน เริ่มตั้งแต่เดือน มีนาคม-พฤษภาคม มีอากาศร้อนอบอ้าว

1.8.2 ฤดูฝน เริ่มตั้งแต่เดือน มิถุนายน-กันยายน มีฝนตกชุก

1.8.3 ฤดูหนาว เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม-กุมภาพันธ์ อากาศหนาวเย็นถึงหนาวจัด แห้งแล้ง และมีลมพัดแรง

1.9 สภาวะหนี้สิน

ข้อมูลการประมวลผลภาวะหนี้สินของเกษตรกรทั้งประเทศมีจำนวนเกษตรกรที่มีภาระหนี้คิดเป็นร้อยละ 76.70 ของเกษตรกรทั้งหมด (สำนักพัฒนาฐานข้อมูลและตัวชี้วัด สภาวะสังคม สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างอิงในรายงานสุขภาพคนไทย 2553, ต้นคิด, มิถุนายน 2553 จาก http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=80:---45-51-80--&catid=35:2010-06-10-02-35-11&Itemid=53 ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2555) ขณะเดียวกัน เกษตรกรที่กู้กับทาง ธกส. นั้นเฉลี่ยแล้วมีหนี้สินสูงถึงรายละ 167,597 บาท (วิทยา เจียรพันธุ์, อ้างอิงในรายงานสุขภาพคนไทย 2553, ต้นคิด, มิถุนายน 2553 จาก http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=80:---45-51-80--&catid=35:2010-06-10-02-35-11&Itemid=53 ค้นเมื่อ 15 มิถุนายน 2555) หากคำนวณโดยใช้ฐานข้อมูลข้างต้น หนี้สินโดยรวมของครอบครัวเกษตรกรทั้งประเทศจะมีขนาดประมาณ 4.5-7.5 แสนล้านบาทในจำนวนนี้ เป็นหนี้ธนาคารร้อยละ 57 เป็นหนี้กลุ่ม/-องค์กร ร้อยละ 32 เป็นหนี้เจ้าของที่และนายทุนร้อยละ 4 เป็นหนี้ญาติ/-เพื่อนบ้านร้อยละ 3

ตารางที่ 2.2 ภาวะหนี้สินต่อ ธ.ก.ส. ของเกษตรกรจังหวัดนครพนม

สาขาอำเภอ	เกษตรกรที่กู้เงิน	หนี้สินรวม	หนี้สินต่อราย
เมืองนครพนม	7,164	1,166,528,284.00	162,831.97
บ้านแพง	5,900	638,419,126.00	108,206.63
ธาตุพนม	5,622	787,971,494.00	140,158.57
ศรีสงคราม	6,987	802,967,580.00	114,923.08
นาแก	5,433	555,074,798.00	102,167.27
ท่าอุเทน	3,204	394,117,527.00	123,007.96
ปลาปาก	4,209	433,158,083.00	102,912.35
เรณูนคร	4,088	627,532,457.00	153,505.98
โพนสวรรค์	4,327	480,887,729.00	111,136.52
เฉลี่ยทั้งจังหวัด	46,934	5,886,657,078.00	125,424.15

ที่มา : ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร : 2553

ตารางที่ 2.3 จำนวนครัวเรือนเกษตรกรที่เป็นหนี้นอกระบบ

อำเภอ	จำนวนครัวเรือนที่เป็นหนี้นอกระบบ	เกษตรกรทั้งสิ้น (ครัวเรือน)	ร้อยละ
นครพนม	1,009	13,616	7.4
บ้านแพงและนาทม	795	11,966	6.6
ธาตุพนม	1,163	21,902	5.3
ศรีสงครามและนาหว้า	783	11,898	6.6
นาแกและวังยาง	932	11,384	8.2
ท่าอุเทนและโพนสวรรค์	968	15,775	6.1
ปลาปาก	816	10,490	7.8
รวม	6,466	97,031	6.7

2. แนวคิดเกี่ยวกับหนี้และหนี้นอกระบบ

2.1 หนี้ มีผู้ให้ความหมายของหนี้ไว้หลายความหมาย เช่น

2.1.1 หนี้ เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ซึ่งฝ่ายหนึ่งเรียกว่า "เจ้าหนี้" มีสิทธิที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า "ลูกหนี้" ให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า "การชำระหนี้" บ่อยครั้งที่หนี้มักจะเป็นตัวเงิน จึงเรียกว่า หนี้สิน (<http://th.wikipedia.org/wiki/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B9%89>; ค้นเมื่อ วันที่ 15 มิถุนายน 2555)

2.1.2 หนี้ คือ นิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ฝ่ายหนึ่งเรียกว่า "เจ้าหนี้" มีสิทธิที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า "ลูกหนี้" ให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง(<http://th.wikibooks.org/wiki/%E0%B8%AB%E0%B8%99%E0%B8%B5%E0%B9%89> ; ค้นเมื่อวันที่ 15 มิถุนายน 2555)

2.1.3 หนี้ คือเงินที่ผู้หนึ่งติดค้างอยู่จะต้องใช้ให้แก่อีกผู้หนึ่ง , หนี้สินนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่ ๒ ฝ่ายขึ้นไป ซึ่งฝ่ายหนึ่งเรียกว่า เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะบังคับบุคคลอีกฝ่ายหนึ่งซึ่งเรียกว่า ลูกหนี้ ให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งโดยปริยายหมายถึง การที่จะต้องตอบแทนบุญคุณเขา (พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2552 อ้างโดย <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> ; ค้นเมื่อ วันที่ 15 มิถุนายน 2555)

กล่าวโดยสรุป หนี้เป็นนิติสัมพันธ์ระหว่างบุคคลตั้งแต่สองฝ่ายขึ้นไป ฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “เจ้าหนี้” อีกฝ่ายหนึ่งเรียกว่า “ลูกหนี้” หนี้ ส่วนใหญ่จะตีมูลค่าเป็นเงิน เจ้าหนี้มีสิทธิที่จะบังคับ ลูกหนี้ ให้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่งเพื่อให้สิ้นสุดการเป็นหนี้ นั้น เช่น ชำระหนี้ ซึ่งอาจเป็นตัวเงินหรือเป็นสิ่งของ เป็นต้น

ในการเป็นหนี้ นั้นเกิดจากสาเหตุหลาย ๆ ปัจจัยแตกต่างกันไป บางคนเป็นการกู้เงินเพื่อบริโภค บุญเสริม บุญเจริญผล (จาก www.thonburi-u.ac.th/web/dr-boonserm/EC : ค้นเมื่อวันที่ 1 พ.ค. 2555) ได้กล่าวว่า “ในสังคมมนุษย์ มีคนจำนวนไม่น้อย ยินดีและพร้อมเสมอที่จะเป็นหนี้เพื่อการบริโภค” โดยปกติผู้ซื้อสินค้าต้องมีเงินสดเพียงพอซื้อสินค้าที่ตนต้องการ เพราะผู้ขายย่อมต้องการเงินเป็นสิ่งตอบแทน แต่ในบางครั้งผู้ซื้อไม่มีเงินเพียงพอซื้อสินค้า ก็ต้องหาวิธีการให้ได้สินค้าด้วยวิธีใดวิธีหนึ่งดังนี้

1. ชื้อเชื่อ โดยให้ผู้ขายยอมให้ผู้ชื้อนำสินค้าไปก่อน โดยยังไม่ต้องจ่ายเงินในขณะนั้น ภายหลังจึงชำระค่าสินค้านั้น เรียกว่าวิธีชื้อขายเงินเชื่อ
2. ผู้ชื้อกู้ยืมเงินมาจากผู้อื่น ซึ่งอาจเป็นบุคคลหรือสถาบันการเงิน แล้วนำมาชำระ

เงินทันทีที่ซื้อสินค้ารูปแบบของการกู้ยืมเงินมีหลายแบบ เช่น กู้ยืมตามปกติธรรมดาที่กระทำกันอยู่ทั่วไป ผลัดกันซื้อโดยเล่นแชร์และ บัตรเครดิต

การกู้ยืมทั่วไปก็จะมีทั้งการกู้เงินนอกระบบ และ การกู้เงินในระบบ ซึ่งบุคคลที่เงินมาเพื่อสนองความต้องการ ซึ่งมีหลายระดับ เช่น ทฤษฎีความต้องการของมนุษย์ของมาสโลว์ มาสโลว์ (Abraham Maslow) ได้ตั้งทฤษฎีการจูงใจที่มีการกล่าวขวัญอย่างแพร่หลาย (สมยศ นาวิการ, 2540:139) มาสโลว์มองว่าความต้องการของมนุษย์มีลักษณะเป็นลำดับขั้น จากระดับต่ำสุดไปยังระดับสูงสุด เมื่อความต้องการในระดับหนึ่งได้รับการตอบสนองแล้ว มนุษย์ก็จะมีความต้องการอื่นในระดับที่สูงขึ้นต่อไปโดยเรียงลำดับความต้องการ เป็น 5 ระดับ คือ

1. ความต้องการทางร่างกาย (*physiological needs*) เป็นความต้องการขั้นพื้นฐานของมนุษย์เพื่อความอยู่รอด เช่น อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ที่อยู่อาศัย ยารักษาโรค อากาศ น้ำดื่ม การพักผ่อน เป็นต้น

2. ความต้องการความปลอดภัยและมั่นคง (*security or safety needs*) เมื่อมนุษย์สามารถตอบสนองความต้องการทางร่างกายได้แล้ว มนุษย์ก็จะเพิ่มความต้องการในระดับที่สูงขึ้นต่อไป เช่น ความต้องการความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความต้องการความมั่นคงในชีวิตและหน้าที่การงาน

3. ความต้องการความผูกพันหรือการยอมรับ (*ความต้องการทางสังคม*) (*affiliation or acceptance needs*) เป็นความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของสังคม ซึ่งเป็นธรรมชาติอย่างหนึ่งของมนุษย์ เช่น ความต้องการให้และได้รับซึ่งความรัก ความต้องการเป็นส่วนหนึ่งของหมู่คณะ ความต้องการได้รับการยอมรับ การต้องการได้รับความชื่นชมจากผู้อื่น เป็นต้น

4. ความต้องการการยกย่อง (*esteem needs*) หรือ ความภาคภูมิใจในตนเอง เป็นความต้องการการได้รับการยกย่อง นับถือ และสถานะจากสังคม เช่น ความต้องการได้รับความเคารพนับถือ ความต้องการมีความรู้ความสามารถ เป็นต้น

5. ความต้องการความสำเร็จในชีวิต (*self-actualization*) เป็นความต้องการสูงสุดของแต่ละบุคคล เช่น ความต้องการที่จะทำทุกสิ่งทุกอย่างได้สำเร็จ ความต้องการทำทุกอย่างเพื่อตอบสนองความต้องการของตนเอง เป็นต้น

ลำดับขั้นความต้องการของมาสโลว์ มีการเรียงลำดับขั้นความต้องการที่อยู่ในขั้นต่ำสุด จะต้องได้รับความพึงพอใจเสียก่อนบุคคลจึงจะสามารถผ่านพ้นไปสู่ความต้องการที่อยู่ในขั้นสูงขึ้นตามลำดับ

2.2 หนี้ในระบบ

มีผู้ให้ความหมายของหนี้ในระบบอยู่หลายคน เช่น

2.2.1 ภัตติญากร แก่นทอง (2553:10) หนี้นอกระบบ หมายถึง หนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ใช่สถาบันการเงินหรือสถาบันการเงินในชุมชนหรือผู้ประกอบการที่มีใช้สถาบันการเงินซึ่งอยู่ภายใต้การกำกับดูแลของธนาคารแห่งประเทศไทย (อีออน อีซีบาย แคปปิตอล โอเค จีอี แคปปิตอล เทสโก้ ฯลฯ) เช่น การกู้ยืมเงินระหว่างเพื่อนฝูงหรือญาติพี่น้อง หรือบุคคลทั่วไป หรือนายทุน หรือเงินด่วนเสไฟฟ้า

2.2.2 ประสิทธิ์ ผาสุก (2550:4) หนี้นอกระบบ หมายถึง หนี้ซึ่งเจ้าหนี้ไม่ใช่สถาบันการเงินหรือเจ้าหนี้ในระบบชุมชน

โดยสรุปแล้ว หนี้นอกระบบ คือหนี้บุคคลอื่น ที่ไม่ใช่สถาบันการเงิน หรือ สถาบันที่ดั่งขึ้น เพื่อวัตถุประสงค์ในการให้เงินกู้ยืม ทั้งนี้เพราะประชาชนทั่วไปโดยเฉพาะผู้ที่มีรายได้น้อยขาดโอกาสในการเข้าถึงกู้เงินในระบบ เช่น ธนาคาร สหกรณ์ กลุ่มการเงินชุมชน หรือสถาบันการเงินอื่น เพราะการให้กู้ของสถาบันการเงินต่างมีหลักเกณฑ์ในการกู้ยืมอย่างรอบคอบ ทำให้ขาดคุณสมบัติที่จะกู้ได้ ดังนั้นแหล่งเงินกู้ที่พอจะช่วยเหลือแก้ไขปัญหาดังกล่าว ที่ต้องใช้จ่ายเงินได้ก็คือ การกู้เงินจากนอกระบบ ซึ่งก็หาได้จากตามใบปลิวที่ติดไว้ตามที่ต่าง ๆ เช่น เสไฟฟ้า ตู้โทรศัพท์ หรือสถานที่อื่น บางครั้งผู้ให้กู้ออกหากลูกค้าเองโดยตรง ซึ่งการกู้ยืมจากแหล่งกู้ยืมดังกล่าว มีการเรียกดอกเบี้ยที่สูงกว่ากฎหมายกำหนด และอาจเจอการข่มขู่ทำร้ายร่างกายตามมา ซึ่งเล่ห์เหลี่ยมของเจ้าหนี้นอกระบบพวกนี้มีหลากหลายวิธี เช่น ลูกหนี้ได้ไปขอเงินกู้ยืมกับผู้ปล่อยกู้เป็นจำนวน 10,000 บาท แต่ถูกบังคับให้เขียนสัญญากู้ยืมสูงถึง 50,000 บาท ซึ่งบางครั้งผู้กู้ยืมก็อยู่ในภาวะจำยอม และ สภาพอย่างนี้ที่จะก่อปัญหาอื่น ๆ ตามมามากมาย เช่น ยึดทรัพย์สินสำคัญ เช่น บ้าน ที่ดินทำกิน เป็นต้น

3. สถาบันการเงิน และ สถาบันการเงินชุมชน

3.1 สถาบันการเงิน หมายถึง สถาบันที่ทำหน้าที่ระดมเงินออม ให้กู้ยืมแก่ผู้ที่ต้องการเงินไปเพื่อการบริโภคหรือเพื่อการลงทุนดำเนินธุรกิจ โดยจ่ายดอกเบี้ยให้แก่ผู้ออม และคิดดอกเบี้ยจากผู้กู้ยืม กิจกรรมเหล่านี้เกิดขึ้นเมื่อคนเราประกอบอาชีพมีรายได้เกิดขึ้น เขาย่อมมีอิสระที่จะนำรายได้นั้นไปใช้จ่ายเพื่อการบริโภคก็ได้ หรือจะเก็บออมไว้ในสถาบันการเงินต่างๆ เพื่อให้ได้รับดอกเบี้ยงอกเงยก็ได้ และทางด้านการเงินของประเทศปกติจะมีอยู่ 2 กลุ่ม คือ กลุ่มหนึ่งมีรายได้แล้วต้องการจะเก็บออมไว้ ส่วนอีกกลุ่มหนึ่งต้องการเงินทุนไปประกอบธุรกิจของตน สถาบันการเงินจะเข้ามาเป็นตัวกลางให้บริการทางการเงินแก่คนทั้ง 2 กลุ่มนี้ สถาบันการเงินจะระดมเงินออกจากประชาชนในรูปแบบต่างๆ กัน แล้วให้ผู้ที่ต้องการกู้ยืมไปลงทุนในกิจการของตน

3.1.1 ประเภทของสถาบันการเงิน

1) สถาบันการเงินที่ประกอบกิจการธนาคาร

(1) ธนาคารแห่งประเทศไทย (Bank of Thailand) ธนาคาร

แห่งประเทศไทยเป็นธนาคารกลาง (central bank) ของประเทศ เริ่มจากการจัดตั้ง สำนักงานธนาคาร ชาติไทย ขึ้นก่อนเมื่อ .ศ. 2483 ทำหน้าที่ประกอบธุรกิจของธนาคารเฉพาะแต่บางประเภทเท่านั้น ยังมีได้มีฐานะเป็นธนาคารกลางโดยสมบูรณ์ ต่อมาจึงจัดตั้ง ธนาคารแห่งประเทศไทย ขึ้นตาม พระราชบัญญัติธนาคารแห่งประเทศไทย พ.ศ. 2485 ให้เป็นธนาคารกลางของประเทศ เปิด ดำเนินการเมื่อวันที่ 10 ธันวาคม พ.ศ. 2485 มีหน้าที่และความรับผิดชอบเกี่ยวกับการจัดระบบ การเงินและรักษาเสถียรภาพทางการเงินของประเทศ บทบาทและหน้าที่ของธนาคารแห่งประเทศไทย มีดังนี้

ก. เป็นผู้ออกธนบัตร เพื่อควบคุมปริมาณธนบัตรที่ใช้หมุนเวียน ให้พอดีกับความต้องการของภาคธุรกิจและประชาชนทั่วไป โดยมีกฎหมายควบคุมการออก ธนบัตรและจัดการเกี่ยวกับธนบัตร เพื่อความมีเสถียรภาพของเงินตราของประเทศ

ข. เป็นนายธนาคารของธนาคารพาณิชย์ ในฐานะนายธนาคาร ของธนาคารพาณิชย์ ธนาคารกลางทำหน้าที่ดังนี้คือ

ก) รับฝากเงินจากธนาคารพาณิชย์ ตามปกติธนาคารพาณิชย์ จะต้องฝากเงินสดสำรอง ตามที่กำหนดไว้กับธนาคารกลาง และใช้เป็นเงินสดสำรองสำหรับชำระ หนี้ หรือ โอนเงินระหว่างธนาคารพาณิชย์ด้วยกัน

ข) รับหักบัญชีระหว่างธนาคาร โดยที่ธนาคารพาณิชย์ทุกแห่ง ฝากเงินไว้ที่ธนาคารกลาง เมื่อมีหนี้สินระหว่างธนาคารพาณิชย์ด้วยกัน

ค) เป็นผู้ให้กู้ยืมแหล่งสุดท้าย ธนาคารกลางเป็นแหล่งสุดท้าย ที่ธนาคารพาณิชย์จะกู้ยืมได้โดยมีหลักทรัพย์รัฐบาลค้ำประกัน

ค. เป็นนายธนาคารและตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล ธนาคาร กลางจะทำหน้าที่ทางการเงินให้แก่รัฐบาลดังนี้ คือ

ก) ถือบัญชีเงินฝาก ธนาคารกลางจะรักษาบัญชีเงินฝากของ หน่วยราชการรัฐวิสาหกิจ และองค์กรอื่นๆ ของรัฐบาล และทำหน้าที่เป็นผู้จ่ายเงิน ตามเช็คที่ หน่วยราชการต่างๆ และรัฐวิสาหกิจสั่งจ่าย

ข) ให้รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจกู้ยืม รัฐบาลและรัฐวิสาหกิจอาจ กู้ยืมเงินจากธนาคารกลาง โดยการขายตั๋วเงินคลังหรือพันธบัตร

ค) เป็นตัวแทนทางการเงินของรัฐบาล ธนาคารกลางจะเป็นตัวแทนจัดการทางการเงินของรัฐบาลทั้งในประเทศ และนอกประเทศ เช่น ติดต่อหาแหล่งเงินกู้ให้รัฐบาล

ง. *ดำเนินนโยบายการเงิน* ธนาคารกลางมีบทบาทสำคัญในการควบคุมปริมาณเงินของประเทศให้มีปริมาณที่เหมาะสม ใช้มาตรการต่างๆ ในการดำเนินนโยบายแก้ไขเงินเพื่อให้มีปริมาณเงินในระดับที่เหมาะสม

(2) *ธนาคารพาณิชย์ (commercial bank)* ธนาคารพาณิชย์นับเป็นสถาบันการเงินภาคเอกชนที่มีความสำคัญที่สุดในประเทศไทย เพราะมีปริมาณเงินฝากและจำนวนเงินให้กู้สูงสุดเมื่อเทียบกับสถาบันการเงินอื่นๆ ตามพระราชบัญญัติการธนาคารพาณิชย์ พ.ศ. 2505 และฉบับแก้ไขเพิ่มเติม กำหนดให้ธนาคารพาณิชย์เป็นบริษัทมหาชนจำกัด โดยยอมให้ไม่ต้องใช้คำว่า “บริษัท” นำหน้า แต่ให้มีคำว่า “จำกัด” ไว้ท้ายชื่อก่อน เช่น ธนาคารกรุงเทพ จำกัด (มหาชน) ธนาคารไทยพาณิชย์ จำกัด (มหาชน) เป็นต้น ธนาคารพาณิชย์ให้บริการด้านการเงินในด้านต่างๆ ดังนี้

ก. *การรับฝากเงิน* โดยทั่วไปเราอาจแบ่งการรับฝากเงินของธนาคารพาณิชย์ เป็นประเภทใหญ่ๆ ได้ดังนี้

ก) *เงินฝากกระแสรายวัน (current account หรือ checking account)* เงินฝากประเภทนี้ธนาคารต้องจ่ายคืนเมื่อผู้ฝากทวงถาม การฝากแบบนี้ผู้ฝากจะต้องนำเงินจำนวนหนึ่งมาฝากกับธนาคาร และทางธนาคารจะมอบสมุดเช็คให้ผู้ฝากเพื่อลงนามในเช็คสั่งจ่ายเงินได้ตามวงเงินที่ฝากไว้ นักธุรกิจส่วนใหญ่นิยมฝากกระแสรายวัน เพราะสะดวกในการสั่งจ่ายเงินในการประกอบธุรกิจโดยไม่ต้องเสียเวลานับเงิน และไม่จำเป็นต้องพกพาเงินจำนวนมากติดตัวไป ส่วนธนาคารก็สามารถนำเงินที่ลูกค้าฝากไว้นั้นไปให้กู้ยืมต่อไปได้ ตามปกติการฝากเงินกระแสรายวันในประเทศไทยผู้ฝากจะไม่ได้รับดอกเบี้ย

ข) *เงินฝากออมทรัพย์ (savings deposit)* คือ เงินฝากที่ผู้ฝากจะเบิกถอนเมื่อใดก็ได้ โดยนำเอกสารคู่ฝากไปเบิกที่ธนาคาร หรือถอนจากเครื่องเอทีเอ็ม

ค) *เงินฝากประจำ (time deposit)* เป็นเงินประเภทกำหนดระยะเวลาในการเบิก-ถอน และจำถอนคืนได้ต่อเมื่อครบกำหนดหรือต้องแจ้งให้ธนาคารทราบล่วงหน้าก่อน โดยทั่วไปการฝากเงินประเภทนี้ ผู้ฝากจะได้รับดอกเบี้ยในอัตราสูงกว่าเงินฝากออมทรัพย์

ง) *เงินฝากอื่นๆ* เช่น สลากออมทรัพย์ทวีสิน บัตรเพิ่มทรัพย์ เงินฝากเพื่อเคหะ หรือเงินฝากเพื่อจุดประสงค์อื่น เป็นต้น

ข.การให้กู้ยืม นับเป็นหน้าที่และบทบาทสำคัญของธนาคารพาณิชย์ การให้กู้ยืมของธนาคารพาณิชย์ อาจแบ่งได้เป็น 3 ลักษณะ คือ

ก) การให้กู้ยืมโดยตรง (loan) คือ การกู้ยืมที่มีกำหนดเวลาในการชำระหนี้แน่นอน โดยจะผ่อนชำระเป็นงวดๆ หรือใช้คืนครั้งเดียวหมดแล้วแต่จะตกลงกัน ผู้กู้ต้องเสียดอกเบี้ยในอัตราที่ไม่สูงเกินกว่าอัตราที่ธนาคารกลางกำหนดไว้

ข) การให้เบิกเงินเกินบัญชี หรือ โอ.ดี (overdraft : O.D.) คือ การให้กู้ยืมโดยธนาคารยอมให้ลูกค้าที่เปิดบัญชีกระแสรายวันสามารถเขียนเช็คเบิกเงินสดได้เกินกว่าจำนวนที่มีอยู่ในบัญชีได้ จะเบิกเกินบัญชีได้มากน้อยแค่ไหนแล้วแต่ผู้กู้กับธนาคารจะตกลงกัน การคิดดอกเบี้ยคิดเฉพาะส่วนที่เบิกเกินยอดเงินในบัญชี

ค) การซื้อลดตั๋วเงิน (discounting bill) คือ การที่ธนาคารรับซื้อตั๋วแลกเงิน หรือตั๋วสัญญาใช้เงินที่ยังไม่ถึงกำหนดเวลาชำระเงินจากลูกค้าที่นำมาขายลดให้ผลประโยชน์ที่ธนาคารได้รับก็คือ ได้หักส่วนลดจากลูกค้าตามอัตราซื้อลดที่ธนาคารกลางกำหนด ส่วนลูกค้าแม้จะได้รับเงินน้อยกว่าที่ระบุไว้ในตั๋วเงิน แต่ก็จะได้ประโยชน์ตรงที่ได้รับเงินสดไปใช้ทันที ไม่ต้องรอให้ตั๋วเงินถึงกำหนดเวลาชำระเงิน

ง) การโอนเงิน มีอยู่ 2 ลักษณะ คือ การโอนเงินภายในท้องถิ่นเดียวกัน และการโอนเงินจากท้องถิ่นหนึ่งมายังอีกท้องถิ่นหนึ่ง หรือการโอนเงินจากประเทศหนึ่งมายังอีกประเทศหนึ่ง ไม่ว่าจะเป็นการโอนไปเพื่อตัวเองหรือโอนไปให้บุคคลอื่นก็ตาม ธนาคารสามารถให้บริการได้เป็น 2 รูปแบบด้วยกัน คือ การโอนเงินแบบธรรมดา เป็นการโอนผ่านด้วยเช็คหรือตราพัตธนาคาร และการโอนเงินแบบเร็วทันใจ เป็นการโอนเงินโดยทางโทรเลข โทรศัพททางไกล และการโอนโดยผ่านศูนย์คอมพิวเตอร์แบบออนไลน์ (on-line)

จ) การเรียกเก็บเงิน หน้าที่ของธนาคารพาณิชย์เกี่ยวกับการเรียกเก็บเงินนั้น เป็นหน้าที่ที่เกี่ยวข้องกับการโอนเงิน กล่าวคือธนาคารจะเรียกเก็บเงินตามเช็ค ตั๋วเงิน หรือตราพัต ที่ครบกำหนด ซึ่งเป็นการอำนวยความสะดวกให้แก่ลูกค้าเพื่อที่ลูกค้าจะได้ไม่ต้องเสียเวลาไปเก็บเงินด้วยตนเอง ทั้งนี้เพราะธนาคารส่วนมากมีตัวแทนหรือสาขาอยู่ในจังหวัดต่างๆ รวมทั้งในต่างประเทศด้วย ทำให้สามารถเรียกเก็บเงินได้โดยสะดวก รวดเร็ว และประหยัด

ฉ) การให้เชาผู้ันรภย ตามปกติธนาคารมักจะมีห้องมั่นคงไว้เพื่อเก็บรักษาของมีค่าของธนาคาร และเพื่อให้ลูกค้าเข้าสำหรับเก็บของมีค่าหรือของสำคัญๆ โดยลูกค้าสามารถทำสัญญาเช่าผู้ันรภยเพื่อเก็บทรัพย์สินอันมีค่า เช่น เครื่องเพชร ทองรูปพรรณ โฉนด สัญญาต่าง

ข) การซื้อขายเงินตราต่างประเทศ หมายถึง การที่ธนาคารทำ
หน้าที่ซื้อขายแลกเปลี่ยนเงินตราต่างประเทศ กล่าวคือ เมื่อประชาชนต้องการเงินตราต่างประเทศก็
สามารถซื้อได้ จากธนาคารพาณิชย์ตามเงื่อนไขที่ระบุไว้ และถ้าผู้ใดต้องการขายเงินตรา
ต่างประเทศที่ตนมีในครอบครอง ก็สามารถนำไปขายให้แก่ธนาคารพาณิชย์ได้เช่นกัน

ข) การบริการอื่นๆ นอกจากที่กล่าวมาแล้ว ธนาคารพาณิชย์
ยังให้บริการอื่นๆ แก่ลูกค้าอีก เช่น บริการบัตรเครดิต บริการหนังสือค้ำประกัน บริการให้
คำปรึกษาด้านธุรกิจและการลงทุน บริการรับชำระค่าสาธารณูปโภค เป็นต้น

(3) สถาบันการเงินเพื่อวัตถุประสงค์โดยเฉพาะ สถาบันการเงินเพื่อ
วัตถุประสงค์โดยเฉพาะ ได้แก่ สถาบันการเงินที่จัดตั้งขึ้นเพื่อดำเนินธุรกิจเฉพาะสาขาของ
เศรษฐกิจที่ระบุไว้ในกฎหมายควบคุมการดำเนินงานของสถาบันการเงินนั้นๆ ซึ่งมีดังต่อไปนี้

ก. ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร (ธ.ก.ส.) เป็น
ธนาคารของรัฐบาล จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์ พ.ศ. 2509
มีวัตถุประสงค์ที่จะให้ความช่วยเหลือทางการเงินเพื่อส่งเสริมอาชีพหรือการดำเนินงานของเกษตรกร
กลุ่มเกษตรกร และสหกรณ์การเกษตร โดยให้กู้ยืมเงินระยะสั้น ระยะปานกลาง และระยะยาว
ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีสาขาอยู่ทุกภาคของประเทศ เพื่ออำนวยความสะดวก
สะดวกให้แก่เกษตรกรที่ต้องการกู้ยืมเงินไปดำเนินธุรกิจต่างๆ และมีเกษตรกรสาขาต่างๆ ที่ธนาคาร
รับขึ้นทะเบียนเป็นลูกค้าทั่วราชอาณาจักร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรตั้งขึ้น
เพื่อประโยชน์ของเกษตรกร มิใช่เพื่อหวังผลกำไรดังเช่นธนาคารพาณิชย์ทั่วไป การให้บริการ
สินเชื่อของธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร มีทั้ง การให้เงินกู้แก่เกษตรกรรายบุคคล
ซึ่งเป็นการให้บริการสินเชื่อโดยตรงแก่เกษตรกรที่ต้องการเงินสำหรับลงทุนทางการเกษตร ทั้งใน
รูปเงินกู้เพื่อการเกษตร การรอขายผลิตผล อาชีพที่เกี่ยวข้องกับการเกษตร อาชีพนอกภาคการเกษตร
บัตรเครดิตเกษตรกร การให้เงินกู้แก่สถาบัน โดยให้ความช่วยเหลือแก่สหกรณ์การเกษตรและกลุ่ม
เกษตรกร โดยให้เงินกู้สำหรับการดำเนินงานทุกด้านของสหกรณ์การเกษตรและกลุ่มเกษตรกร
เงินกู้มี 4 ประเภท คือ เงินกู้เพื่อใช้เป็นทุนให้กู้แก่สมาชิก) เงินกู้เพื่อการขายผลิตผลการเกษตร
เงินกู้เพื่อจัดหาวัสดุอุปกรณ์การเกษตร และ เงินกู้ระยะยาวเพื่อการเกษตร โดยในกรณีสหกรณ์
นอกภาคการเกษตรให้กู้เพื่อให้สหกรณ์ให้กู้แก่สมาชิกอีกต่อหนึ่ง

ข. ธนาคารอาคารสงเคราะห์ (ธอส.) เป็นธนาคารของรัฐบาล
จัดตั้งขึ้นตามพระราชบัญญัติธนาคารอาคารสงเคราะห์ พ.ศ. 2496 เพื่อดำเนินการส่งเสริมให้
ประชาชนมีอาคารและที่ดินเป็นที่อยู่อาศัย ธนาคารอาคารสงเคราะห์ ให้กู้ยืมเงินเพื่อประโยชน์

เกี่ยวกับที่อยู่อาศัยเป็นหลัก เช่น ซื่อที่ดินหรืออาคารเป็นของตนเอง) สร้าง ขยาย หรือซ่อมแซม อาคารของตนเอง ใถ่ถอนจำนองอันผูกพันที่ดินหรืออาคารของตนเอง เป็นต้น

ค. *ธนาคารออมสิน* เป็นธนาคารที่รัฐบาลจัดตั้งขึ้นตาม

พระราชบัญญัติธนาคารออมสิน พ.ศ. 2489 เพื่อระดมเงินออมจากประชาชนแล้วนำมาให้รัฐบาล กู้ยืมโดยการซื้อพันธบัตร ตัวสัญญาใช้เงิน และตัวเงินคลังของรัฐบาล กล่าวอีกนัยหนึ่ง คือ การให้ เงินฝากของธนาคารออมสินส่วนหนึ่งเป็นการลงทุนในหลักทรัพย์รัฐบาล และต่อมาเมื่อรัฐบาลมี ตัวเงินสดเกิดคุด จึงไม่ได้กู้ยืมจากธนาคารออมสิน ดังนั้นธนาคารออมสินจึงเริ่มให้เอกชนกู้ยืมมาก ขึ้น ธนาคารมีสาขากระจายออกไปทั่วประเทศ หน้าที่หลักของธนาคารออมสิน มีดังนี้

ง. *ธนาคารพัฒนาวิสาหกิจขนาดย่อม (ช.พ.ว.)* เป็นธนาคารของ รัฐบาลที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อช่วยเหลือให้กู้ยืมเงินแก่ธุรกิจขนาดกลางและขนาดเล็ก

จ. *ธนาคารเพื่อการส่งออกและนำเข้า* เป็นธนาคารส่งเสริมการ ส่งออกและนำเข้าสำหรับผู้ประกอบการนี้

2) *สถาบันการเงินที่ไม่ประกอบกิจการธนาคาร* สถาบันการเงินที่ ไม่ได้ประกอบกิจการธนาคารมีหลายประเภทแต่ในที่นี้จะยกมาเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับเกษตรกร เช่น

ก. *สหกรณ์การเกษตร(Agricultural cooperatives)* สหกรณ์ การเกษตร เป็นนิติบุคคลจดทะเบียนตามพระราชบัญญัติสหกรณ์ พ.ศ. 2511 มีวัตถุประสงค์เพื่อ จัดหาทุนให้สมาชิกกู้ยืมส่งเสริมการออมของสมาชิกช่วยเหลือสมาชิกด้านการจัดหาวัสดุอุปกรณ์ การเกษตร และด้านการจำหน่ายผลิตผลของสมาชิก รวมทั้งส่งเสริมและเผยแพร่วิชาการเกษตร สมัยใหม่แก่สมาชิกธุรกิจของสหกรณ์การเกษตร แบ่งเป็น 6 ด้าน คือ

ก) *ธุรกิจการชนกิจ* จัดหาทุนจากทุนเรือนหุ้นของสหกรณ์ เงินฝากของสมาชิก เงินกู้ยืมจากธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรให้กู้ยืมแก่สมาชิก ในแบบกู้ระยะสั้นระยะปานกลาง รับฝากเงินจากสมาชิกทั้งฝากประเภทออมทรัพย์ และฝากประจำ

ข) *ธุรกิจการซื้อ* จัดซื้อวัสดุการเกษตร เครื่องอุปโภคบริโภค เครื่องใช้ในครัวเรือน เครื่องมือเครื่องจักรกล มาจำหน่ายแก่สมาชิกในราคายุติธรรม

ค) *ธุรกิจการขาย* จัดหาเงินทุนมาใช้รวบรวมผลิตผลจาก สมาชิก แล้วนำไปจำหน่าย

ง) *ธุรกิจการแปรรูป* จัดแปรรูปผลิตผล เพื่อประโยชน์ใน การเก็บรักษา การเพิ่มราคา และเพื่อความสะดวกในการจัดจำหน่าย

จ) ธุรกิจบริการและบำรุงที่ดิน จัดหาแหล่งน้ำเพื่อการผลิต จัดทำระบบส่งน้ำและระบายน้ำใช้เครื่องจักรกลขนาดใหญ่และปรับที่เพื่อการอนุรักษ์และปรับปรุงดิน

ฉ) ธุรกิจการส่งเสริมการเกษตร ให้คำแนะนำหรือบริการทางวิชาการ เพื่อเพิ่มปริมาณและปรับปรุงคุณภาพผลิตผล นับเป็นหน้าที่หลักการสหกรณ์การเกษตร

ข. สหกรณ์ออมทรัพย์ (Saving cooperatives) สหกรณ์ออมทรัพย์ เป็นสถาบันการเงินที่จดทะเบียนกับทางการโดยทำหน้าที่รับฝากเงินจากสมาชิก และให้สมาชิกกู้ยืมเงินโดยคิดดอกเบี้ย แล้วนำกำไรที่ได้รับจากการดำเนินงานมาแบ่งปันให้สมาชิกตามมูลค่าหุ้นที่หุ้นที่ถือและตามมูลค่าดอกเบี้ยเงินกู้ เงินทุนของสหกรณ์ออมทรัพย์ได้จากเงินค่าหุ้นของสมาชิก เงินฝากจากสมาชิก และเงินกู้จากสถาบันการเงินอื่นๆ แล้วนำเงินทุนให้สมาชิกกู้ยืมเพื่อวัตถุประสงค์ต่างๆ กัน เช่น เพื่อเหตุฉุกเฉิน เพื่อการอุปโภคบริโภค สหกรณ์ที่มีเงินทุนมากก็อาจให้สมาชิกกู้ยืมระยะยาวเพื่อจัดหาที่อยู่อาศัยด้วย นอกจากนี้ยังมีเครดิตยูเนียน (credit union) ซึ่งเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์จัดตั้งขึ้นในหมู่ผู้มีรายได้ไม่แน่นอน ประกอบอาชีพต่างกัน แต่อยู่ในท้องที่เดียวกัน มีวัตถุประสงค์ในการส่งเสริมการออมระหว่างสมาชิก เครดิตยูเนียนจะให้สมาชิกกู้ยืมเงินจำนวนไม่มากนักในระยะสั้นๆ ปัจจุบันเครดิตยูเนียนหลายแห่งได้จดทะเบียนเป็นสหกรณ์ออมทรัพย์กับทางการ

ค. โรงรับจำนำ โรงรับจำนำเป็นสถาบันการเงินขนาดเล็กที่พบเห็นได้ทั่วไปตามแหล่งชุมชน ทำหน้าที่ให้กู้ยืมแก่ประชาชนทั่วไป โดยการรับจำนำสิ่งของและเครื่องใช้ต่างๆ ทั้งของใหม่และของที่ใช้แล้ว โรงรับจำนำมีอยู่ 3 ประเภท ตามลักษณะของผู้ดำเนินงาน คือ

ก) โรงรับจำนำที่ดำเนินการโดยเอกชน

ข) โรงรับจำนำที่ดำเนินการโดยกรมประชาสงเคราะห์ เรียกว่า สถานชนานุเคราะห์

ค) โรงรับจำนำที่ดำเนินการโดยเทศบาลหรือกรุงเทพมหานคร เรียกว่า สถานชนานูบาล

โรงรับจำนำของเอกชนใช้เงินทุนของผู้เป็นเจ้าของหรือหุ้นส่วนและเงินจากการกู้ยืมมาใช้ดำเนินการรับจำนำ สถานชนานุเคราะห์ได้เงินทุนจากงบประมาณซึ่งรัฐบาลจัดสรรให้ รวมทั้งเงินกำไรสะสมและเงินกู้จากธนาคารออมสิน ส่วนสถานชนานูบาลได้เงินอุดหนุนจากเทศบาลและเงินกู้จากกองทุนส่งเสริมกิจการเทศบาล โรงรับจำนำทั้ง 3 ประเภท เป็นสถาบัน

การเงินที่ประชาชนผู้มีรายได้น้อยนิยมนำไปเพื่อการบริโภคและเพื่อเป็นทุนหมุนเวียนสำหรับการค้า เล็กๆ น้อยๆ

3.2 สถาบันการเงินชุมชน

สถาบันการเงินชุมชนคือ กลุ่มการเงินที่ชุมชนมีแนวคิดรวมตัวกันขึ้นมาทำกันเอง เพราะในภาวะเศรษฐกิจถดถอยเช่นนี้หลายคนออมเงินและใช้บริการธนาคารเป็นส่วนมาก แต่สำหรับชาวบ้านในชุมชนที่อยู่ห่างไกลเดินทางเข้าเมืองไม่สะดวก การคิดจัดตั้ง "กลุ่มออมทรัพย์" จึงเป็นหนทางที่ดีที่สุดสำหรับชุมชนพบว่าในหลายพื้นที่ทั่วประเทศมีการจัดตั้งสถาบันการเงินของชุมชนแบบไม่เป็นทางการ ไม่ว่าจะเป็นในรูปแบบของ กลุ่มออมทรัพย์ สหกรณ์ หรือกองทุนหมุนเวียนต่างๆ โดยมีหลักการบริหารจัดการที่สำคัญคือ "กระบวนการมีส่วนร่วมของชาวบ้านในชุมชน" มีวัตถุประสงค์หลัก ประการแรก เพื่อให้เกิดการหนุนช่วยซึ่งกันและกัน หมายถึงการหนุนช่วยระหว่างสมาชิกภายในชุมชน ซึ่งโดยพื้นฐานของชุมชนต่างจังหวัดจะมีการเกื้อหนุนและเอื้อเพื่อต่อกัน แต่การไหลบ่าของวัฒนธรรมเมืองและ ระบบทุนนิยมได้แทรกซึมเข้าไปในหมู่บ้านผ่านสื่อต่างๆ ส่งผลให้ความเอื้อเพื่อเกื้อกูลกันจางหายไป ประการที่สอง เป็นการลดภาระการเป็นหนี้ในระบบ การกู้เงินนอกระบบที่คิดดอกเบี้ยแพง ซึ่งเป็นการเอารัดเอาเปรียบคนจน ประการที่สามเป็นแหล่งเงินทุนชุมชน เพื่อใช้ในการประกอบอาชีพ สมาชิกสามารถกู้เงินกลุ่มเพื่อไปเป็นทุนในการประกอบอาชีพ แม้จะเป็นเงินจำนวนไม่มาก แต่สำหรับคนรายได้น้อยแล้วถือว่าเป็นเงินจำนวนมาก ประการที่สี่ เป็นการส่งเสริมให้เกิดกองทุนหมุนเวียนภายในชุมชน ซึ่งเงินที่อยู่ในสถาบันการเงินของชุมชนจะหมุนเวียนเปลี่ยนมือกันภายในชุมชน ดอกผลที่เกิดขึ้นกลับมาหมุนเวียนภายในกลุ่ม เงินจะไม่ถูกนำไปหมุนเวียนในระบบทุนขนาดใหญ่ และ ประการสุดท้าย เพื่อสนับสนุนการจัดระบบสวัสดิการของกระบวนการพัฒนาในด้านต่างๆ ทั้งการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ และนำไปฟื้นฟูทรัพยากร ซึ่งจะทำให้ชุมชนสร้างกระบวนการเรียนรู้ในการพึ่งพาตนเอง สร้างความเข้มแข็งต่อองค์กรชุมชน

การจัดตั้งกลุ่มกองทุนหมุนเวียน หรือกลุ่มออมทรัพย์ล้วนแต่เป็นเครื่องมือสำหรับกระบวนการพึ่งพาตนเองของชุมชน โดยเริ่มตั้งแต่สมาชิกนำเงินมาฝากกลุ่มออมทรัพย์ คณะทำงานฝ่ายบริหารจัดการกลุ่มเกิดจากการปรึกษาหารือและเลือกตั้งจากสมาชิก การจัดระบบสวัสดิการของสมาชิกเกิดจากการประชุมหารือกันภายในสมาชิก จะเห็นได้ว่าทุกกระบวนการนับตั้งแต่คิดริเริ่มจัดตั้งกลุ่มออมทรัพย์ตลอดจนการบริหารจัดการกลุ่มล้วนเป็นเรื่องของสมาชิกทุกคน เหตุผลหลักๆ ที่กลุ่มออมทรัพย์และกลุ่มกองทุนหมุนเวียนในชุมชนที่เกิดจากการลงขันของชาวบ้านดำรงอยู่ได้นาน และมีความเข้มแข็งได้นั้น เป็นเพราะว่า สมาชิกทุกคนมีความเป็นเจ้าของกลุ่ม และทุกคนสามารถตรวจสอบการทำงานของกลุ่มได้การดำเนินงานเป็นไปอย่างโปร่งใส

3. ผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ณัฐวุฒิ วิทยศักดิ์พันธ์ (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ: ศึกษากรณีหนึ่งนอกระบบของผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงินภายใต้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475” ได้สรุปว่า การให้กู้ยืมเงินในปัจจุบันมีการพัฒนารูปแบบมากกว่าเดิมที่ให้กู้เงินโดยเรียกดอกเบี้ยต่ำกว่ากฎหมายกำหนด (ร้อยละสิบห้าต่อปี) กลายเป็นธุรกิจที่แอบแฝง เช่น การหลีกเลี่ยงลักษณะเงินกู้ ไปใช้คำอื่นแทน มีการปฏิบัติที่ซับซ้อนมากขึ้น และทำให้ชอบด้วยกฎหมาย ซึ่งก่อให้เกิดความเสียหายต่อเศรษฐกิจโดยรวมเป็นอย่างมาก โดยผู้วิจัยเห็นว่าโทษที่กำหนดตามกฎหมายดังกล่าวก็ต่ำมาก ทำให้ผู้ที่ทำความผิดไม่เกรงกลัว โดยผู้วิจัยเห็นว่าควรแก้กฎหมายให้ทันสมัยมากขึ้น และ นำกฎหมายอื่นมาปรับใช้ในกรณีนี้ด้วย เช่น กฎหมายฟอกเงิน เป็นต้น

วุฒิชชาติ ปกสุข (2550) ได้ศึกษาเรื่อง การศึกษาสภาพปัญหาหนึ่งนอกระบบภาคประชาชน ตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ของประชาชน ในเขตตำบลแก้มปัสสน อำเภอบางบาล จังหวัดเพชรบูรณ์ ผลการวิจัยปัจจัยด้านเศรษฐกิจพอเพียง ทั้งปัจจัยด้าน พอประมาณ มีเหตุผล มีภูมิคุ้มกันมีปัญหาอยู่ในระดับกลาง เช่นเดียวกับเงื่อนไข ด้านความรู้ และด้านคุณธรรม ประชาชนส่วนใหญ่ให้ความสำคัญกับการร่วมกันแก้ปัญหาความยากจนและการเป็นหนึ่งนอกระบบที่เกิดขึ้นกับตนเองและคนในชุมชน ดังเช่น ประชาชนส่วนใหญ่ได้มีการจัดการรวมกลุ่มกันในด้านของกลุ่มออมทรัพย์ มีการสร้างเครือข่ายชุมชน มีการจัดเวทีชุมชนเพื่อแก้ปัญหาที่เกิดขึ้น ตามแนวทางเศรษฐกิจพอเพียง

สำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2549) ได้ศึกษาเรื่อง “ภาวะความยากจนของครัวเรือนเกษตรกร” ได้ผลการวิจัยว่า ในปี 2549 ประเทศไทยมีครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจน 1.388 ล้านครัวเรือน ลดลงจากปี 2548 ประมาณร้อยละ 51.79 ครัวเรือนเหล่านี้ได้กระจายอยู่ในทุกภูมิภาคทั่วประเทศแต่จะมีมากที่สุดในภาคตะวันออกเฉียงเหนือครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนประมาณร้อยละ 60 เป็นครัวเรือนที่มีรายได้อยู่ในช่วง 10,000 – 15,000 บาท/คน/ปี อย่างไรก็ตาม จากผลการศึกษาที่มีข้อบ่งชี้ว่า ในบางครัวเรือนแม้จะมีระดับรายได้ที่เพิ่มสูงขึ้นจากปี 2548 จนพ้นจากเกณฑ์ความยากจน แต่ครัวเรือนที่หลุดพ้นจากความยากจนเหล่านั้นส่วนใหญ่ก็ยังมีรายได้ไม่สูงมากนัก โดยเฉพาะอย่างยิ่งครัวเรือนในภาคเหนือและภาคตะวันออกเฉียงเหนือครัวเรือนเกษตรกรที่ยากจนส่วนใหญ่แล้วเป็นครัวเรือนที่ทำการผลิตเพื่อบริโภคและมีรายได้ส่วนใหญ่จากการรับจ้างนอกฟาร์ม รองลงมาเป็นครัวเรือนที่ปลูกข้าว ครัวเรือนที่ยากจนกว่าครึ่งหนึ่งเป็นครัวเรือนที่ถือครองที่ดิน

ขนาดไม่เกิน 10 ไร่/ครัวเรือน โดยในจำนวนนี้เป็นครัวเรือนที่ถือครองที่ดินขนาด >5-10 ไร่/ครัวเรือนมากที่สุดครัวเรือนยากจนที่มีกรรมสิทธิ์ในที่ดินที่ถือครองมีประมาณร้อยละ 54 ส่วนครัวเรือนที่เช่าที่ดินทำกินมีร้อยละ 7 โดยภาคเหนือและภาคกลางเป็นภาคที่มีครัวเรือนที่เช่าที่ดินทำกินคิดเป็นสัดส่วนมากกว่าภาคอื่นๆ ครัวเรือนเกษตรยากจนเกือบร้อยละ 80 เป็นครัวเรือนที่อาศัยน้ำฝนเป็นหลักในการทำการเกษตรครัวเรือนเกษตรที่ยากจนมีจำนวนสมาชิกเฉลี่ย 4.23 คน/ครัวเรือน โดยเป็นผู้ที่อยู่ในวัยแรงงาน 2.68 คน/ครัวเรือน

พิชญา ผลปราชญ์ (2553) ได้ศึกษาเรื่องหนี้สินของครัวเรือนเกษตรในตำบลหนองแวง อำเภอดอนจาน จังหวัดสระแก้ว ผลการวิจัยพบว่า จำนวนหนี้สินในระบบของครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนเงินกู้ยืมไม่เกิน 80,000 บาทต่อครัวเรือน มีหนี้กับแหล่งเงินกู้ในระบบอยู่ไม่เกิน 40,000-60,000 บาทเฉลี่ยครัวเรือนละ 47,667 บาท โดยมีการชำระหนี้ภายในระยะ 1 ปี และในการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบส่วนใหญ่จะใช้ทั้งหลักทรัพย์ และบุคคลเป็นการค้ำ การกู้ยืมเงินในระบบนั้นเกษตรกรส่วนน้อยที่ได้รับการพิจารณาให้ได้รับการกู้ยืม เนื่องจากเกษตรกรบางรายมีทรัพย์สินหรือหลักทรัพย์ที่จะนำมาค้ำไม่เพียงพอ และเกษตรกรบางรายได้รับการประเมินผลผลิตออกมาน้อย จึงไม่ผ่านรับการพิจารณาการกู้ยืมจากแหล่งเงินกู้ในระบบ จึงทำให้เกษตรกรเหล่านี้หันมาพึ่งพาแหล่งเงินกู้ในระบบ ซึ่งจำนวนเงินกู้ที่เกิดจากนอกระบบ ครัวเรือนเกษตรส่วนใหญ่จะมีจำนวนเงินกู้ยืม ไม่เกิน 80,000 บาทต่อครัวเรือน มีหนี้กับแหล่งเงินกู้นอกระบบอยู่ไม่เกิน 10,000 บาท, 10,001-20,000 บาท และมากกว่า 30,000 บาท โดยมีสัดส่วนที่เท่ากัน มีหนี้นอกระบบเฉลี่ยครัวเรือนละ 25,357 บาท และไม่มีการระบุนระยะเวลาการกู้ยืม หรือระยะเวลาการชำระหนี้คืนสำหรับรายที่กู้ยืม โดยระยะเวลาการกู้ยืมส่วนใหญ่จะอยู่ที่ระยะ 1 ปี โดยมีการชำระหนี้ภายในระยะเวลา 1 ปี และสิ้นสุดการชำระหนี้ ในการกู้ยืมเงินกู้นอกระบบส่วนใหญ่ไม่ต้องมีการค้ำประกันการกู้ยืม อัตราดอกเบี้ยเงินกู้ยืมจากพ่อแม่ญาติพี่น้องมีอัตราต่ำสุดคือร้อยละ 3 แต่การกู้ยืมเงินนอกระบบส่วนใหญ่เกษตรกรจะชำระหนี้คืนให้กับพ่อแม่ญาติพี่น้องในรูปแบบของผลผลิตที่ได้หลังจากเก็บเกี่ยวเสร็จแล้ว เช่น ให้ข้าวสาร จำนวนที่ให้ก็จะขึ้นอยู่กับปริมาณมากน้อยที่ผลิตได้ในแต่ละปี

ชัยชนะ ประยูรสินและคณะ (2554) ได้ศึกษาเรื่อง “การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาเจ้าหนี้นอกระบบ” ได้สรุปว่ากฎหมายเกี่ยวข้องกับการกู้ยืมเงินนอกระบบ คือ ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา 654 กำหนดเรื่องอัตราดอกเบี้ยสูงสุดที่สามารถเรียกได้ไม่เกินร้อยละ 15 ต่อปี แต่หากผู้ให้สินเชื่อเป็นสถาบันการเงินสามารถเรียกดอกเบี้ยได้เกิดกว่าอัตราดังกล่าว ตามพระราชบัญญัติดอกเบี้ยเงินให้กู้ยืม ของสถาบันการเงิน พ.ศ. 2523 รวมทั้งเมื่อในปี 2548 มีการออกประกาศกระทรวงการคลังเกี่ยวกับการประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ โดยผู้ประกอบธุรกิจสินเชื่อส่วนบุคคลภายใต้การกำกับ

ที่ไม่ใช่สถาบันการเงินสามารถเรียกอัตราดอกเบี้ย และค่าธรรมเนียมหรือค่าบริการต่าง ๆ เมื่อรวมกันแล้วเรียกได้ไม่เกินร้อยละ 28 ต่อปี ดังนั้น จะเห็นได้ว่าการผ่อนปรนเรื่องอัตราดอกเบี้ยให้สำหรับผู้ประกอบการที่เป็นสถาบันการเงินเนื่องจากเป็นกลไกในการดำเนินนโยบายทางเศรษฐกิจ แต่ในขณะที่การกู้ยืมเงินในกรณีอื่น ๆ ยังคงอยู่ภายใต้กฎหมายแพ่งและพาณิชย์ที่เรียกดอกเบี้ยได้ไม่เกินร้อยละ 15 เท่านั้น จึงอาจพิจารณาได้ว่าการประกอบธุรกิจดังกล่าวอยู่ในการกำกับดูแลของภาครัฐโดยมีกฎหมายกำกับดูแลเป็นการเฉพาะภาครัฐจึงสามารถควบคุมการประกอบธุรกิจดังกล่าวอย่างเข้มงวดไม่ให้เกิดผลกระทบต่อประชาชนอยู่แล้วก็ได้ นอกจากนี้ ในส่วนของการบังคับใช้กฎหมาย เมื่อมีการดำเนินคดีและฟ้องร้องคดีต่อศาล สัญญากู้ยืมเงินดังกล่าวยังคงใช้บังคับได้ตามกฎหมายจะมีเพียงข้อตกลงเกี่ยวกับอัตราดอกเบี้ยเท่านั้นที่เป็น โฆษะ รวมทั้งการให้กู้ยืมเงินมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบเพื่อหลีกเลี่ยงบทบัญญัติของกฎหมายทำให้สภาพการบังคับใช้กฎหมายไม่มีประสิทธิภาพเท่าที่ควร ส่วนแนวทางของกฎหมายและการแก้ไขปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบของต่างประเทศพบว่า ปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบในต่างประเทศมีลักษณะคล้ายคลึงกับปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบของไทยในแง่ของปัญหาที่ก่อให้เกิดผลกระทบทางสังคม เช่น การเรียกดอกเบี้ยที่สูงเกินสมควร ส่งผลให้ลูกหนี้ต้องรับภาระในการชำระหนี้สูงอย่างไม่เป็นธรรม แม้ว่าประเทศที่พัฒนาแล้วอย่างเช่น ประเทศสหรัฐอเมริกา และประเทศอังกฤษจะประสบปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบน้อยกว่าประเทศที่กำลังพัฒนา แต่ที่ผ่านมาก็ได้มีความพยายามออกกฎหมายเพื่อแก้ไขปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบมาโดยตลอดเช่นกัน รวมทั้งการเน้นสร้างหลักเกณฑ์ในการให้ข้อมูลแก่ประชาชนเพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งข้อมูลในการเปรียบเทียบข้อสัญญาการให้สินเชื่อกับสถาบันการเงินต่าง ๆ ได้ สำหรับประเทศกำลังพัฒนาในประเทศอินเดีย บังคลาเทศ และประเทศฟิลิปปินส์ ได้พยายามจัดทำโครงการต่าง ๆ ที่มีลักษณะคล้ายกับการจัดทำกลุ่มไม่เป็นทางการเพื่อช่วยเหลือตนเอง “Self-Help Groups” หรือ “Non-Governmental Organizations” เพื่อให้ชุมชนได้เข้ามามีส่วนร่วมช่วยเหลือดูแลกันเองในท้องถิ่น และการสร้างระบบการติดต่อระหว่างสถาบันการเงิน ธนาคาร หรือกับองค์กรอื่นใดในการปล่อยสินเชื่อและประชาชน เพื่อส่งให้เกิดช่องทางใหม่ ๆ ให้ประชาชนสามารถเข้าถึงแหล่งเงินทุนผ่านโครงการหรือองค์กรต่าง ๆ โดยในการแก้ไขปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบนั้น ภาครัฐต้องให้ความยอมรับการมีอยู่ของเจ้าหน้าที่นอกระบบเหล่านี้ และสร้างระบบที่ให้กับบุคคลเหล่านี้สามารถเข้ามามีส่วนร่วมได้โดยให้ถือว่าเป็นหนึ่งในกลไกทางการเงินระดับฐานรากที่มีความสำคัญและมีศักดิ์ศรีในการประกอบอาชีพดังกล่าวได้อย่างเปิดเผยและกฎหมายต้องเปิดช่องทางในการดำเนินธุรกิจให้แก่บุคคลเหล่านี้ด้วย การเสนอแนะมาตรการในการแก้ไขปัญหาเจ้าหน้าที่นอกระบบ รวมทั้ง การพิจารณาแนวทางของกฎหมายต่างประเทศมา

ต้องพิจารณาให้เหมาะสมกับสภาพของสังคมในแต่ละประเทศที่มีลักษณะเฉพาะตัว ดังนั้น การแก้ไขปัญหานี้ในนอกระบบจึงต้องพิจารณาถึงหลายองค์ประกอบเพื่อสร้างระบบที่เหมาะสมกับสภาพสังคมของไทยและลักษณะของเจ้าหน้าที่นอกระบบ โดยผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะว่า มาตรการทางกฎหมายเพื่อกำกับดูแลเจ้าหน้าที่นอกระบบ ดังนี้

1) สมควรที่จะออกกฎหมายเฉพาะลักษณะการให้สินเชื่อนอกระบบ และการกำกับดูแลที่เหมาะสม รวมทั้ง การนำระบบ “linkage” ของประเทศอินเดียมาเป็นแนวทาง เพื่อให้เกิดช่องทางใหม่สำหรับสถาบันการเงิน ธนาคาร หรือกับองค์กรอื่นใดในการปล่อยสินเชื่อ และช่วยผลักดันให้การกระจายสินเชื่อในระบบไปสู่ประชาชนระดับฐานรากได้ดียิ่งขึ้นด้วย

(2) ปรับปรุงพระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475 เพื่อให้มีความครอบคลุมรูปแบบการให้การกู้ยืมเงินหรือการดำเนินการในลักษณะตนเอง เดียวกันแต่เรียกชื่ออย่างอื่น เพื่อมิให้เป็นช่องทางในการหลีกเลี่ยงการปฏิบัติตามกฎหมาย รวมทั้ง เพิ่มบทลงโทษจากการกระทำความผิดดังกล่าวให้สูงขึ้น เพื่อให้ผู้ที่กระทำความผิดเกรงกลัวต่อบทบัญญัติของกฎหมายมากขึ้น

บทที่ 3

วิธีดำเนินการวิจัย

1. ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

1.1 ประชากร เกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลตามโครงการการแก้ไขหนี้สินภาคประชาชน (การแก้ไขหนี้นอกระบบ) ปี 2553 ผ่าน ธ.ก.ส. ปลายทางจังหวัดนครพนม จำนวน 816 ราย

1.2 กลุ่มตัวอย่าง การกำหนดขนาดกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรการคำนวณหาขนาดตัวอย่างของ Taro Yamane โดยยอมให้มีความคลาดเคลื่อนร้อยละ 10 ซึ่งมีรายละเอียดดังนี้

$$\text{สูตร } n = \frac{N}{1+Ne^2}$$

เมื่อ n คือ จำนวนตัวอย่าง หรือขนาดของกลุ่มตัวอย่าง

N คือ จำนวนหน่วยทั้งหมด หรือ ขนาดของประชากรทั้งหมด

e คือ ความคลาดเคลื่อนในการสุ่มตัวอย่าง (sampling error) ในที่นี้

จะกำหนดเท่ากับ +/- 0.1 ภายใต้อุณหภูมิเชื่อมั่น 90%

แทนค่าสูตรได้ดังนี้

$$n = \frac{816}{1+816(0.1)^2} = 89.08$$

สัมภาษณ์เกษตรกรทั้งหมด 92 ราย มากกว่าที่คำนวณได้ข้างต้นจากรายชื่อของประชากรตามข้อ 1.1 ใช้วิธีสุ่มตัวอย่างแบบง่าย เนื่องจากถ้ามีการสุ่มแบบอื่นจะทำให้การสัมภาษณ์ล่าช้าเพราะเกษตรกรบางรายทำงานต่างถิ่น

2. เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย

เครื่องมือรวบรวมข้อมูล ใช้แบบสัมภาษณ์ จำนวน 92 ชุด ประกอบด้วย คำถามเปิด และ คำถามปิด มีทั้งหมด 4 ตอน คือ

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรและครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 2 รายได้ ค่าใช้จ่าย ของครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 3 หนี้สินนอกระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดหนี้ และ แนวทางการลดหนี้นอกระบบของเกษตรกร

3. การเก็บรวบรวมข้อมูล

ทำการสัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 92 คน โดยการเก็บข้อมูลในช่วงระยะเวลา ตั้งแต่เดือน กุมภาพันธ์ ถึง เดือนมีนาคม พ.ศ.2555 เป็นข้อมูลปฐมภูมิ และมีการนำข้อมูลนำมา เปรียบเทียบกับข้อมูลทุติยภูมิคือข้อมูลการขอขึ้นทะเบียนขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลตาม โครงการหนี้สินภาคประชาชนซึ่งเป็นข้อมูลเมื่อ พ.ศ. 2553 เพื่อให้ได้ข้อมูลที่ถูกต้องมากขึ้น โดยมีขั้นตอน ดังนี้

3.1 การสร้างแบบสัมภาษณ์

3.1.1 *วรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง* กับเรื่องที่จะทำการวิจัย เพื่อศึกษาแนวคิด ทฤษฎีและผลงานวิจัยต่าง ๆ สำหรับใช้เป็นกรอบแนวคิดการวิจัย

3.1.2 *กำหนดกรอบเนื้อหาและข้อคำถาม* เพื่อให้สอดคล้องกับกรอบแนวคิดการวิจัยและวัตถุประสงค์การวิจัย

3.1.3 *สร้างแบบสัมภาษณ์* ซึ่งแบ่งออกเป็น 4 ตอน มีรายละเอียดดังนี้

1) *ตอนที่ 1* เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับข้อมูลพื้นฐานส่วนตัว สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร เป็นลักษณะคำถามแบบปลายปิด มีคำตอบให้เลือกตอบและแบบเติมคำในช่องว่าง

2) *ตอนที่ 2* เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับที่มาของรายได้ โดยแยกเป็น รายได้ การเกษตร เช่น การปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ ประมง เป็นต้น รายได้นอกภาคการเกษตร เช่น รายได้จาก

การรับจ้าง รายได้จากการค้าขาย รายได้จากบุตรส่งให้ เป็นต้น สัมภาษณ์เกี่ยวกับรายจ่าย แยกเป็นรายจ่ายการเกษตร และ รายจ่ายนอกภาคการเกษตร โดยเป็นการสัมภาษณ์แบบเดิมคำในช่องว่าง

3) ตอนที่ 3 เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับหนี้สินนอกระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้สินนอกระบบของเกษตรกร โดยเป็นคำถามปลายเปิด และ แบบเดิมคำลงในช่องว่าง

4) ตอนที่ 4 เป็นการสัมภาษณ์เกี่ยวกับความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดหนี้ และ แนวทางการลดหนี้สินนอกระบบของเกษตรกร โดยเป็นคำถามปลายเปิด

3.1.4 การทดสอบเครื่องมือ

1) การตรวจสอบความถูกต้องครบถ้วนของเนื้อหา) เพื่อตรวจสอบว่าแบบสัมภาษณ์ที่สร้างขึ้นมานั้น มีความถูกต้อง และครอบคลุมขอบเขตของเนื้อหาของวัตถุประสงค์ หรือไม่ โดยนำให้อาจารย์ที่ปรึกษาวิทยานิพนธ์ตรวจสอบความถูกต้องของเนื้อหา และปรับปรุงแก้ไขแบบสัมภาษณ์ตามคำแนะนำของคณะอาจารย์ที่ปรึกษาให้สมบูรณ์ ก่อนที่จะนำไปทดสอบต่อไป

2) การตรวจสอบหาความเชื่อถือได้ โดยการนำแบบสัมภาษณ์ที่ปรับปรุงแล้วไปทดสอบกับเกษตรกร ซึ่งมีลักษณะใกล้เคียงกับกลุ่มตัวอย่าง จำนวน 10 ราย นำผลการสัมภาษณ์ ตอนที่ 3 ไปทดสอบหาความน่าเชื่อถือ ตามวิธีการหาค่าสัมประสิทธิ์แอลฟา โดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป ผลการทดสอบค่าความน่าเชื่อถือพบว่าความคิดเห็นว่า มูลเหตุที่มีผลต่อการเป็นหนี้สินนอกระบบ และมูลเหตุที่มีความสำคัญในระดับใด มีค่าสัมประสิทธิ์แอลฟาเท่ากับ 0.474 ซึ่งเป็นค่าที่สามารถนำไปใช้เก็บข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างต่อไป

3) การเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามใช้แบบสัมภาษณ์ที่ผ่านการทดสอบและปรับปรุงแล้วเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง ซึ่งผู้วิจัยได้ดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 92 ราย ด้วยตนเอง โดยเก็บข้อมูลในช่วงเดือน กุมภาพันธ์ ถึง มีนาคม 2555

4. การวิเคราะห์ข้อมูล

นำแบบสัมภาษณ์มาตรวจสอบเพื่อดูความถูกต้องของข้อมูล จัดทำรหัสข้อมูล และนำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้สถิติ ดังต่อไปนี้

ตอนที่ 1 สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุด และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 2 รายได้ ค่าใช้จ่าย ของครัวเรือนเกษตรกรวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ การแจกแจงความถี่ ค่าร้อยละ และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ตอนที่ 3 หนี้สินนอกระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร

1) ภาวะหนี้สินของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าสูงสุด ค่าต่ำสุดและส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

2) มูลเหตุของการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละ การแจกแจงความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน แล้วนำค่าเฉลี่ยของความคิดเห็นเกี่ยวกับการดำเนินงานของวิสาหกิจชุมชน มาแปลผลตามเกณฑ์ดังนี้

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.00 – 1.66 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นน้อย

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 1.67 – 2.33 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นปานกลาง

ช่วงคะแนนเฉลี่ย 2.34 – 3.00 คะแนน หมายถึง ระดับความคิดเห็นมาก

นอกจากนี้ก็มีการใช้การวิเคราะห์การถดถอยพหุ เพื่อหาปัจจัยที่มีผลต่อมูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบตามความคิดเห็นของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและการลดการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้สถิติ ค่าร้อยละและการแจกแจงความถี่

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

ในการเสนอผลการวิจัยเรื่อง มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกรในเขตอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม ใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างเป็นเครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้โปรแกรมคอมพิวเตอร์และนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้วิธีการบรรยายประกอบตาราง ตามลำดับดังนี้

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 2 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

ตอนที่ 3 มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร

ตอนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้ในระบบของเกษตรกร

1. ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

1.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกร ได้แก่ เพศ อายุ ระดับการศึกษา จำนวนสมาชิกในครัวเรือน การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม การวิเคราะห์ข้อมูลของเกษตรกรโดยแสดงสถิติเป็น ค่าร้อยละ ค่าต่ำสุด ค่าสูงสุด ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน ดังแสดงในตารางที่ 4.1 ดังนี้

1.1.1 เพศ จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 38.0 เป็นเพศชาย และร้อยละ 62.0 เป็นเพศหญิง

1.1.2 อายุ จากการศึกษา พบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 20.7 อยู่ในช่วงอายุ 31-40 ปี ร้อยละ 34.7 อยู่ในช่วงอายุ 41-50 ปี ร้อยละ 25.0 มีอายุ 51 – 60 ปี ร้อยละ 16.30 มีอายุ 61 ปีหรือมากกว่าและร้อยละ 3.3 มีอายุ 30 ปี หรือน้อยกว่า อายุต่ำที่สุด 26 ปี และสูงสุด 79 ปี โดยมีอายุเฉลี่ย 49.07 ปี

1.1.3 ระดับการศึกษา จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 72.8 จบการศึกษาระดับประถมศึกษา รองลงมาร้อยละ 12.0 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนปลาย ร้อยละ 6.5 จบการศึกษาระดับมัธยมศึกษาตอนต้น ร้อยละ 1.1 จบการศึกษาระดับอาชีวศึกษา (ปวช.) ร้อยละ 3.3 จบการศึกษาระดับประกาศนียบัตรวิชาชีพชั้นสูงขึ้นไป และร้อยละ 4.3 ไม่ได้รับการศึกษาจากระบบโรงเรียน

1.1.4 จำนวนสมาชิกในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ส่วนใหญ่ ร้อยละ 39.7 มีสมาชิกในครัวเรือน 5-6 คน ร้อยละ 35.9 มีสมาชิกในครัวเรือน 3-4 คน ร้อยละ 19.6 สมาชิกในครัวเรือน 7 คนหรือมากกว่า และร้อยละ 5.4 มีสมาชิกในครัวเรือน 2 คนหรือน้อยกว่า โดยมีสมาชิกในครัวเรือนต่ำสุด 2 คน สูงสุด 13 คน และมีค่าเฉลี่ย 5.03 คน

1.1.5 การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม จากการศึกษาพบว่ากลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 94.6 เป็นสมาชิกสมาคมฌาปนกิจสงเคราะห์ และร้อยละ 6.5 สมาชิกกลุ่มทางสังคมอื่น

ตารางที่ 4.1 สภาพทางสังคมของเกษตรกร

n = 92

สภาพทางสังคมของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
เพศ		
ชาย	35	38.0
หญิง	57	62.0
อายุ		
30 ปีหรือน้อยกว่า	3	3.3
31 - 40 ปี	19	20.7
41 - 50 ปี	32	34.7
51 - 60 ปี	23	25.0
61 ปีหรือมากกว่า	15	16.3
Minimum = 26	Maximum = 79	
Mean = 49.07	S.D. = 11.185	
ระดับการศึกษา		
ไม่ได้รับการศึกษาจากระบบโรงเรียน	4	4.3
ประถมศึกษา	67	72.8
มัธยมศึกษาตอนต้น	6	6.5
มัธยมศึกษาตอนปลาย	11	12.0
ประกาศนียบัตรวิชาชีพ (ปวช.)	1	1.1
อนุปริญญาขึ้นไป	3	3.3

ตารางที่ 4.1 (ต่อ)

n = 92

สภาพทางสังคมของเกษตรกร	จำนวน (คน)	ค่าร้อยละ
จำนวนสมาชิกในครัวเรือน		
2 คนหรือน้อยกว่า	5	5.4
3 – 4 คน	33	35.9
5 – 6 คน	36	39.7
7 คน หรือมากกว่า	18	19.6
Minimum = 2	Maximum = 13	
Mean = 5.03	S.D. = 1.769	
การเป็นสมาชิกกลุ่มทางสังคม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)		
สมาชิกกลุ่มฌาปนกิจสงเคราะห์	87	94.6
กลุ่มทางสังคมอื่น ๆ	6	6.5

1.2 สภาพทางด้านเศรษฐกิจของเกษตรกร เป็นการศึกษาเกี่ยวกับการถือครองที่ดิน แรงงานในครัวเรือน การประกอบอาชีพของเกษตรกร รายได้ในครัวเรือนภาคการเกษตร และ รายได้ในครัวเรือนนอกภาคการเกษตร รายละเอียดในตารางที่ 4.2 และ 4.3 มีดังนี้

1.2.1 พื้นที่ถือครองของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 30.1 มีพื้นที่ถือครองที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ร้อยละ 39.8 มีพื้นที่ถือครองที่ดิน 11-20 ไร่ ร้อยละ 16.9 มีพื้นที่ถือครองที่ดิน 21-30 ไร่ และร้อยละ 13.3 มีพื้นที่ถือครองที่ดิน เกิน 30 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่ถือครองเฉลี่ย 18.16 ไร่ เกษตรกรมีพื้นที่ถือครองต่ำสุด 2 ไร่ มีพื้นที่ถือครองสูงสุด 50 ไร่ มีเกษตรกรร้อยละ 9.8 ไม่มีพื้นที่ถือครอง

1.2.2 พื้นที่ที่เป็นกรรมสิทธิ์ของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 32.3 มีพื้นที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดินไม่เกิน 10 ไร่ ร้อยละ 44.6 มีพื้นที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน 11-20 ไร่ ร้อยละ 13.8 มีพื้นที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน 21-30 ไร่ และร้อยละ 9.2 มีพื้นที่ถือกรรมสิทธิ์ที่ดิน เกิน 30 ไร่ โดยเกษตรกรมีพื้นที่กรรมสิทธิ์เฉลี่ย 16.25 ไร่ ถือกรรมสิทธิ์ต่ำสุด 3 ไร่ ถือกรรมสิทธิ์สูงสุด 50 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 23.9 ไม่มีที่ดินที่ถือกรรมสิทธิ์ ของตนเอง

1.2.3 พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรที่อยู่ในเขตชลประทาน จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรกลุ่มที่มีพื้นที่ในเขตชลประทาน ร้อยละ 54.5 มีพื้นที่ 11-12 ไร่ ร้อยละ 27.3 มีพื้นที่ 1-10

ไร่ และร้อยละ 18.2 มีพื้นที่ 2 ไร่หรือมากกว่า โดยเกษตรกรมีพื้นที่เฉลี่ย 15.18 ไร่ มีพื้นที่ต่ำสุดคือ 2 ไร่ มีพื้นที่สูงสุด คือสูงสุด 40 ไร่ เกษตรกรร้อยละ 76.1 ไม่มี มีพื้นที่การเกษตรในเขตชลประทาน

1.2.4 จำนวนแรงงานในครัวเรือน จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.17 มีแรงงานในครัวเรือน 2-3 คน ร้อยละ 30.5 มีแรงงานในครัวเรือน 4-5 คน ร้อยละ 11.96 มีแรงงานในครัวเรือน 1 คนหรือน้อยกว่า และร้อยละ 5.13 มีแรงงานในครัวเรือน 6 คน หรือมากกว่า โดยมีแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.10 คน

ตารางที่ 4.2 พื้นที่และแรงงานภาคการเกษตรของเกษตรกร

n = 92		
สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่ถือครองของเกษตรกร		
1-10 ไร่	25	30.1
11-20 ไร่	33	39.8
21-30 ไร่	14	16.9
มากกว่า 30 ไร่	11	13.3
Minimum = 2	Maximum = 50	
Mean = 18.16	S.D. = 11.669	
พื้นที่เป็นกรรมสิทธิ์เกษตรกร		
1-10 ไร่	21	32.3
11-20 ไร่	29	44.6
21-30 ไร่	9	13.8
มากกว่า 30 ไร่	6	9.2
Minimum = 3	Maximum = 50	
Mean = 16.25	S.D. = 10.118	

ตารางที่ 4.2 (ต่อ)

n = 92		
สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
พื้นที่การเกษตรของเกษตรกรในเขตชลประทาน		
1-10 ไร่	6	27.3
11-20 ไร่	12	54.5
21 ไร่ หรือมากกว่า	4	18.2
Minimum = 2	Maximum = 40	
Mean = 15.18	S.D. = 9.825	
จำนวนแรงงานในครัวเรือน		
1 คน	11	12.0
2 - 3 คน	48	52.2
4 - 5 คน	28	30.4
6 คนหรือมากกว่า	5	5.1
Minimum = 1	Maximum = 8	
Mean = 3.10	S.D. = 1.505	

1.2.5 ประสบการณ์ในการทำการเกษตรของเกษตรกร จากการศึกษาพบว่า กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 59.1 มีประสบการณ์ในการทำการเกษตร 31 ปี หรือมากกว่า ร้อยละ 8.7 มีประสบการณ์ 11-20 ปี ร้อยละ 8.7 มีประสบการณ์ 11-20 ปี และร้อยละ 7.6 มีประสบการณ์ 10 ปี หรือน้อยกว่า โดยเกษตรกรมีประสบการณ์เฉลี่ย 35.55 ไร่ มีประสบการณ์ต่ำสุด 1 ปี ประสบการณ์สูงสุด 67 ปี

1.2.6 การเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มรายได้ และ ลดค่าใช้จ่าย จากการศึกษาพบว่า เกษตรกรที่เคยเข้ารับการอบรม ร้อยละ 37.9 เข้ารับการอบรม 2 ครั้ง ร้อยละ 31.0 เข้ารับการอบรม 1 ครั้ง เช่นเดียวกับการเข้ารับการอบรม 3 ครั้งหรือมากกว่า เกษตร ร้อยละ 68.5 ไม่เคยเข้ารับการอบรม

ตารางที่ 4.3 การประกอบอาชีพการเกษตรของเกษตรกร

n = 92

สภาพทางเศรษฐกิจของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ประสบการณ์การเกษตรของเกษตรกร		
10 ปี หรือน้อยกว่า	7	7.6
11-20 ปี	8	8.7
21-30 ปี	22	8.4
31 ปี หรือมากกว่า	55	59.1
Minimum = 1	Maximum = 67	
Mean = 35.55	S.D. = 14.262	
การเข้ารับการอบรมเพื่อเพิ่มรายได้และลดค่าใช้จ่าย		
1 ครั้ง	9.0	31.0
2 ครั้ง	11.0	37.9
3 ครั้ง หรือมากกว่า	9.0	31.0
Minimum = 1	Maximum = 10	
Mean = 2.55	S.D. = 2.082	

2. รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

2.1. รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร มีทั้งรายได้จากการเกษตร คือ การปลูกพืช การเลี้ยงสัตว์ และประมง รายได้จากนอกภาคการเกษตร เช่น รายได้จากการรับจ้าง จากการค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว จากบุตรส่งให้และรายได้อื่น ๆ

2.1.1 **ที่มีรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร** ผลการศึกษาพบว่า ร้อยละ 81.5 มีรายได้จากการเกษตร ร้อยละ 64.1 มีรายได้จากการรับจ้างทั่วไป ร้อยละ 16.3 มีรายได้จากการค้าขาย ร้อยละ 42.3 มีรายได้จากบุตรที่ทำงานต่างถิ่นส่งให้ และร้อยละ 2.1 มีรายได้อื่น ๆ

2.1.2 **รายได้รวมของเกษตรกร** ร้อยละ 47.8 มีรายได้รวมทั้งปีไม่เกิน 50,000 บาท ร้อยละ 30.4 มีรายได้รวมทั้งปี 50,001-100,000 บาท ร้อยละ 15.2 มีรายได้รวมทั้งปี 100,001-150,000 บาท และร้อยละ 6.5 มีรายได้รวมทั้งปีเกิน 150,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 71,950 บาท มีรายได้สูงสุด 396,000 บาท มีรายได้ต่ำสุด 5,000 บาท

ตารางที่ 4.4 รายได้รวมของครัวเรือนเกษตรกร

รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ที่มาของรายได้ของเกษตรกร (ตอบได้หลายข้อ)		
การเกษตร	75	81.5
รับจ้างทั่วไป	59	64.1
ค้าขาย / ธุรกิจ	15	16.3
บุตรส่งให้	39	42.4
อื่น ๆ	2	2.8
รายได้รวมของครัวเรือน		
50,000 บาทหรือน้อยกว่า	44	47.8
50,001 – 100,000 บาท	28	30.4
100,001 – 150,000 บาท	14	15.2
150,001 บาทหรือมากกว่า	6	6.5
Minimum = 5,000	Maximum = 396,000	
Mean = 71,590.22	S.D. = 62,007.483	

2.1.3 รายได้จาก การเกษตร พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 52.1 มีรายได้จากการเกษตรไม่เกิน 20,001 บาท ร้อยละ 17.8 มีรายได้ 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 16.4 มีรายได้ 40,001-60,000 บาท และ ร้อยละ 13.7 มีรายได้ 60,001 บาทหรือมากกว่า โดยมีรายได้เฉลี่ย 38,397.26 บาท มีรายได้สูงสุด 290,000 บาท ต่ำสุด 2,000 บาท โดยมีเกษตรกรร้อยละ 20.6 ไม่มีรายได้จากการเกษตร โดยเป็นการทำการเกษตรเพื่อยังชีพ ไม่มีส่วนเหลือเพื่อขาย

1) **รายได้จากการปลูกพืช** พบว่ากลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 33.3 มีรายได้จากการปลูกพืชไม่เกิน 10,001-30,000 บาท ร้อยละ 20.8 มีรายได้ 30,001-50,000 บาท ร้อยละ 16.7 มีรายได้มากกว่า 50,000 บาท และ ร้อยละ 29.2 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 37,083.3 บาท มีรายได้สูงสุด 290,000 บาท รายได้ต่ำสุด 3,000 บาท โดยมีเกษตรกรร้อยละ 21.3 ไม่มีรายได้จากการปลูกพืช

2) รายได้จากการเลี้ยงสัตว์/ประมง พบว่ามีเกษตรกร 5 ราย หรือ ร้อยละ 5.4 มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์/ประมง โดยมีรายได้เฉลี่ย 26,600 บาท มีรายได้สูงสุด 60,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท

ตารางที่ 4.5 รายได้จากการเกษตร

รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายได้รวมจากการเกษตร (n = 73)		
20,000 บาทหรือน้อยกว่า	38	52.1
20,001 – 40,000 บาท	13	17.8
40,001 – 60,000 บาท	12	16.4
60,001 บาทหรือมากกว่า	10	13.7
Minimum = 2,000	Maximum = 290,000	
Mean = 38,397.26	S.D. = 46,300.87	
รายได้จากการปลูกพืช (n = 72)		
10,000 บาทหรือน้อยกว่า	21	29.2
10,001-30,000 บาท	24	33.3
30,001-50,000 บาท	15	20.8
50,001 บาทหรือมากกว่า	12	16.7
Minimum = 3,000	Maximum = 290,000	
Mean = 37,083.33	S.D. = 44,859.954	
รายได้จากการเลี้ยงสัตว์/ประมง (n = 5)		
1,000 บาท	1	20
2,000 บาท	1	20
20,000 บาท	1	20
50,000 บาท	1	20
60,000 บาท	1	20
Minimum = 1,000	Maximum = 60,000	
Mean = 26,600	S.D. = 27,236.006	

2.1.4 รายได้นอกภาคการเกษตร พบว่ากลุ่มตัวอย่างร้อยละ 31.2 มีรายได้นอกภาคการเกษตร 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 27.3 มีรายได้ 20,000 บาทหรือน้อยกว่า ร้อยละ 24.7 มีรายได้ 60,001 บาทหรือมากกว่า และร้อยละ 16.9 มีรายได้ 40,001-60,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 47,614.29 บาท มีรายได้สูงสุด 150,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท โดยมีเกษตรกรร้อยละ 36.3 ไม่มีรายได้นอกภาคการเกษตร

1) รายได้จากการรับจ้าง พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 36.2 มีรายได้จากการรับจ้างไม่เกิน 10,000 บาท เช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีรายได้ 10,001-30,000 บาท ร้อยละ 15.25 มีรายได้ มากกว่า 50,000 บาท และร้อยละ 12.1 มีรายได้ 50,001-100,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 29,384.48 บาท มีรายได้สูงสุด 150,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท โดยมีเกษตรกรร้อยละ 36.9 ไม่มีรายได้ส่วนนี้

2) รายได้จากการค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว พบว่า กลุ่มตัวอย่างร้อยละ 37.5 มีรายได้จากการค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 25.0 มีรายได้ไม่เกิน 10,000 บาท และร้อยละ 18.8 มีรายได้ 40,001-60,000 บาท เช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีรายได้ เกิน 60,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 46,687.50 บาท มีรายได้สูงสุด 120,000 บาท ต่ำสุด 2,000 บาท และ เกษตรกรร้อยละ 82.6 ไม่มีรายได้ส่วนนี้

3) รายได้จากบุตรส่งให้ พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนใหญ่ ร้อยละ 46.15 มีรายได้จากบุตรส่งให้ ไม่เกิน 20,000 บาท ร้อยละ 28.2 มีรายได้ 20,001-30,000 บาท ร้อยละ 17.9 มีรายได้มากกว่า 40,001 บาท และ ร้อยละ 7.7 มีรายได้ 30,001-40,000 บาท โดยมีรายได้เฉลี่ย 28,692.31 บาท มีรายได้สูงสุด 120,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท

4) รายได้อื่นๆ พบว่า กลุ่มตัวอย่าง มีรายได้อื่นจำนวน 2 ราย โดยหนึ่งรายมีรายได้ค่าตอบแทนผู้ใหญ่บ้าน 96,000 บาท และหนึ่งรายมีรายได้จากค่าตอบแทนกำนัน 100,000 บาท

ตารางที่ 4.6 รายได้นอกภาคการเกษตร

รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายได้นอกภาคการเกษตรรวม (n = 77)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	21	27.3
20,001-40,000 บาท	24	31.2
40,001-60,000 บาท	13	16.9
60,001 บาท หรือมากกว่า	19	24.7
Minimum = 1,000	Maximum = 150,000	
Mean = 47,614.29	S.D. = 37,263.612	
รายได้จากการรับจ้าง (n = 58)		
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	21	36.2
10,001-30,000 บาท	21	36.2
30,001-50,000 บาท	7	12.1
50,001 บาท หรือมากกว่า	9	15.5
Minimum = 1,000	Maximum = 150,000	
Mean = 29,384.48	S.D. = 32,656.886	
จากการค้าขาย / ธุรกิจส่วนตัว (n = 16)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	4	25.0
20,001-40,000 บาท	6	37.5
40,001-60,000 บาท	3	18.8
60,001 บาท หรือมากกว่า	3	18.8
Minimum = 2,000	Maximum = 120,000	
Mean = 46,687.50	S.D. = 37,528.156	

ตารางที่ 4.6 (ต่อ)

รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
จากบุตรส่งให้ (n = 39)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	18	46.2
20,001-30,000 บาท	11	28.2
30,001-40,000 บาท	3	7.7
40,001 บาท หรือมากกว่า	7	17.9
Minimum = 1,000	Maximum = 120,000	
Mean = 28,692.31	S.D. = 22,687.710	
รายได้อื่น ๆ (n = 2)		
96,000 บาท	1	50
100,000 บาท	1	50
Minimum = 96,000	Maximum = 100,000	
Mean = 98,000	S.D. = 2,828.427	

2.1.5 ลักษณะความต่อเนื่องของรายได้

1) ลักษณะรายได้การเกษตร พบว่าเกษตรกรมีรายได้การเกษตรไม่ต่อเนื่องทั้งปี ร้อยละ 98.9 มีต่อเนื่องทั้งปีเพียงร้อยละ 1.1

2) ลักษณะรายได้นอกภาคการเกษตร พบว่าเกษตรกรมีรายได้นอกภาคการเกษตรต่อเนื่องทั้งปี ร้อยละ 58.7 และมีรายได้ไม่ต่อเนื่องทั้งปีร้อยละ 41.3

ตารางที่ 4.7 ลักษณะความต่อเนื่องของรายได้

รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะรายได้การเกษตรของท่าน		
ไม่ต่อเนื่องทั้งปี	91	98.9
ต่อเนื่องทั้งปี	1	1.1

n = 92

ตารางที่ 4.7 (ต่อ)

n = 92		
รายได้ของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
ลักษณะรายได้นอกภาคการเกษตรของท่าน		
ไม่ต่อเนื่องทั้งปี	54	58.7
ต่อเนื่องทั้งปี	38	41.3

2.2 รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

2.2.1 รายจ่ายรวมของครัวเรือนของเกษตรกร เกษตรกรร้อยละ 43.5 มีรายจ่ายรวม 50,000 -100,000 บาท ร้อยละ 29.3 มีรายจ่าย 100,001- 200,000 บาท ร้อยละ 20.7 มีรายจ่าย ไม่เกิน 50,000 บาท และ ร้อยละ 6.3 มีรายจ่าย มากกว่า 200,000 บาท โดยมียรายจ่ายเฉลี่ย 97,918.87 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 532,000 บาท ต่ำสุด 16,700 บาท

ตารางที่ 4.8 รายจ่ายรวมของครัวเรือนเกษตรกร

n = 92		
รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายรวมของเกษตรกร		
50,000 บาทหรือน้อยกว่า	19	20.7
50,001 – 100,000 บาท	40	43.5
100,001 – 200,000 บาท	27	29.4
200,001 บาทหรือมากกว่า	6	6.3
Minimum = 16,700	Maximum = 432,000	
Mean = 97,918.87	S.D. = 64,400.675	

2.2.2 รายจ่ายทางการเกษตร กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 78.8 มีรายจ่ายในการทำการเกษตรไม่เกิน 20,000 บาท ร้อยละ 12.9 มีรายจ่าย 20,001- 40,000 บาท ร้อยละ 4.71 มีรายจ่าย 40,001-60,000 บาท ร้อยละ 3.5 มีรายจ่ายมากกว่า 60,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 16,988.24 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 121,700 บาท ต่ำสุด 200 บาท

1) *รายจ่ายการเพาะปลูกพืช* กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 78.57 มีรายจ่ายการเพาะปลูกพืชไม่เกิน 20,000 บาท ร้อยละ 14.29 มีรายจ่าย 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 4.76 มีรายจ่าย 50,001-60,000 บาท และ ร้อยละ 2.38 มีรายจ่ายมากกว่า 60,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 15,994.05 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 80,000 บาท มีรายจ่ายต่ำสุด 200 บาท

2) *รายจ่ายการเลี้ยงสัตว์/ประมง* กลุ่มตัวอย่าง ร้อยละ 46.1 มีรายจ่ายมากกว่า 90,000 บาท ร้อยละ 23.1 มีรายจ่ายไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 15.4 มีรายจ่าย ไม่เกิน 10,001-50,000 บาท เช่นเดียวกับเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่าย 50,001-90,000 บาท รายจ่ายเฉลี่ย 53,313.85 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 120,100 บาท รายจ่ายต่ำสุด 11,500 บาท โดยมีเกษตรกรร้อยละ 14.0 มีรายจ่ายในการนี้

ตารางที่ 4.9 รายจ่ายทางการเกษตร

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายรวมทางการเกษตร (n = 85)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	67	78.8
20,001-40,000 บาท	11	12.9
40,001-60,000 บาท	4	4.7
60,001 บาท หรือมากกว่า	3	3.5
Minimum = 200	Maximum = 121,700	
Mean = 16,988.24	S.D. = 18,893.507	
รายจ่ายการเพาะปลูกพืช (n = 84)		
20,000 บาทหรือน้อยกว่า	66	78.6
20,001-40,000 บาท	12	14.3
40,001-60,000 บาท	4	4.8
60,001 บาท หรือมากกว่า	2	2.3
Minimum = 200	Maximum = 80,000	
Mean = 15,994.05	S.D. = 15,165.984	

ตารางที่ 4.9 (ต่อ)

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายการเลี้ยงสัตว์/ประมง (n = 13)		
10,000 บาทหรือน้อยกว่า	3	23.1
10,001-50,000 บาท	2	15.4
50,001-90,000 บาท	2	15.4
90,001 บาท หรือมากกว่า	6	46.1
Minimum = 11,500	Maximum = 120,100	
Mean = 53,313.85	S.D. = 33,972.182	

2.2.3 รายจ่ายรวมนอกภาคการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 35.89 มีรายจ่ายนอกภาคการเกษตร 40,001-80,000 บาท ร้อยละ 28.6 มีรายจ่ายไม่เกิน 40,000 บาท ร้อยละ 19.6 มีรายจ่ายมากกว่า 200,000 บาท และร้อยละ 16.30 มีรายจ่าย 80,000-120,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 78,994.57 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 407,000 บาท ต่ำสุด 1,200 บาท

1) **รายจ่ายค่าอาหารและเครื่องคั้น** เกษตรกรร้อยละ 61.9 มีรายจ่ายค่าอาหารและเครื่องคั้น 10,001-50,000 บาท ร้อยละ 20.7 มีรายจ่ายไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 14.1 มีรายจ่าย 50,001-90,000 บาท และร้อยละ 3.3 มีรายจ่าย มากกว่า 90,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 34,947.16 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 150,000 บาท ต่ำสุด 100 บาท

2) **รายจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์** เกษตรกรร้อยละ 35.75 มีรายจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ไม่เกิน 2,000 บาท ร้อยละ 28.8 มีรายจ่าย มากกว่า 6,000 บาท ร้อยละ 15.0 มีรายจ่าย 2,001- 4,000 บาท และร้อยละ 12.5 มีรายจ่าย 4,001-6,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 9,165.43 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 60,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท

3) **รายจ่ายเครื่องนุ่งห่ม** เกษตรกร ร้อยละ 44.7 มีรายจ่ายค่าเครื่องนุ่งห่ม ไม่เกิน 1,000 บาท ร้อยละ 23.5 มีรายจ่ายมากกว่า 4,000 บาท ร้อยละ 16.5 มีรายจ่าย 1,001-2,000 บาท และร้อยละ 15.3 มีรายจ่าย 2,001-4,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 5,934.12 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 30,000 บาท รายจ่ายต่ำสุด 500 บาท

4) **รายจ่ายค่าเล่าเรียนบุตร** เกษตรกรร้อยละ 41.7 มีรายจ่ายค่าเล่า

เรียนบุตรมากกว่า 30,000 บาท ร้อยละ 31.7 มีรายจ่าย ไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 20 มีรายจ่าย 10,001-20,000 บาท และร้อยละ 6.67 มีรายจ่าย 20,001-30,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 31,923.33 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 120,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท

5) รายจ่ายค่ารักษาพยาบาล เกษตรกรร้อยละ 85.71 มีรายจ่ายค่ารักษาพยาบาลไม่เกิน 1,000 บาท และร้อยละ 14.29 มีรายจ่าย มากกว่า 3,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 1,614.29 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 8,000 บาท ต่ำสุด 200 บาท

6) รายจ่ายค่าสันตนาการ/ท่องเที่ยว เกษตรกรร้อยละ 50 มีรายจ่ายค่าสันตนาการ /ท่องเที่ยว ไม่เกิน 4,001-6,000 บาท ร้อยละ 25.0 มีรายจ่าย น้อยกว่า 2,000 บาท เช่นเดียวกับ ผู้ที่มีรายจ่าย 1,001-2,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 3,750 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 5,000 บาท ต่ำสุด 1,000 บาท

7) รายจ่ายสุรา/บุหรื/การพนัน เกษตรกรร้อยละ 56.76มีรายจ่ายค่าสุรา/บุหรื/การพนัน ไม่เกิน 2,000 บาท ร้อยละ 18.9 มีรายจ่ายมากกว่า 6,000 บาท ร้อยละ 13.5 มีรายจ่าย 2,001-4,000 บาท และ ร้อยละ 10.8 มีจ่าย 4,001-6,000 บาท โดยมีรายจ่ายเฉลี่ย 6,677.03 บาท มีรายจ่ายสูงสุด 100,000 บาท ต่ำสุด 150 บาท

8) รายจ่ายอื่น ๆ มีเกษตรกร 2 ราย มีรายจ่ายอื่น ๆ คือ ค่าใช้จ่ายในการสมัครสมาชิก อบต. 1 ราย จำนวนเงิน 30,000 บาท และ มีค่าใช้จ่ายในการสมัครผู้ใหญ่บ้าน 1 ราย โดยมีค่าใช้จ่าย 365,800 บาท

ตารางที่ 4.10 รายจ่ายนอกภาคการเกษตร

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายรวมนอกภาคการเกษตร (n = 92)		
40,000 บาท หรือน้อยกว่า	26	28.3
40,001-80,000 บาท	33	35.9
80,001-120,000 บาท	15	16.3
120,001 บาท หรือมากกว่า	18	19.5
Minimum = 1,200	Maximum = 407,000	
Mean = 78,998.35	S.D. = 61,618.476	

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายค่าอาหารและเครื่องคั้ม (n = 92)		
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	19	20.7
10,001-50,000 บาท	57	61.9
50,001-90,000 บาท	13	14.1
90,001 บาท หรือมากกว่า	3	3.3
Minimum = 100	Maximum = 150,000	
Mean = 34,947.16	S.D. = 26,698.92	
รายจ่ายค่าน้ำ ค่าไฟ ค่าโทรศัพท์ (n = 81)		
2,000 บาท หรือน้อยกว่า	35	35.8
2,001-4,000 บาท	12	15.00
4,001-6,000 บาท	10	12.5
6,001 บาท หรือมากกว่า	24	28.8
Minimum = 100	Maximum = 60,000	
Mean = 9,165.43	S.D. = 14,059.92	
รายจ่ายค่าเครื่องนุ่งห่ม (n = 67)		
1,000 บาท หรือน้อยกว่า	38	44.7
1,001-2,000 บาท	14	16.5
2,001-4,000 บาท	13	15.3
4,001 บาท หรือมากกว่า	2	23.5
Minimum = 500	Maximum = 30,000	
Mean = 5,934.12	S.D. = 7,133.013	

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายค่าเล่าเรียนบุตร (n = 60)		
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	19	31.7
10,001-20,000 บาท	12	20.007
20,001-30,000 บาท	4	6.7
30,001 บาท หรือมากกว่า	25	41.6
Minimum = 1,000	Maximum = 120,000	
Mean = 31,923.33	S.D. = 27,565.419	
ค่ารักษาพยาบาล (n = 7)		
3,000 บาท หรือน้อยกว่า	6	85.7
3,001 บาท หรือมากกว่า	1	14.3
Minimum = 200	Maximum = 8,000	
Mean = 1,614.29	S.D. = 2,835.153	
รายจ่ายค่าสิ้นทนการ/ท่องเที่ยว (n = 4)		
2,000 บาท หรือน้อยกว่า	1	25
2,001-4,000 บาท	1	25
4,001-หรือมากกว่า	2	50
Minimum = 1,000	Maximum = 5,000	
Mean = 3,750	S.D. = 1,892.969	
รายจ่ายค่าสุรา บุหรี่ การพนัน (n = 37)		
2,000 บาท หรือน้อยกว่า	21	56.8
2,001-4,000 บาท	5	13.5
4,001-6,000 บาท	4	10.8
6,001 บาท หรือมากกว่า	7	18.9
Minimum = 150	Maximum = 100,000	
Mean = 6,677.03	S.D. = 16,720.574	

ตารางที่ 4.10 (ต่อ)

รายจ่ายของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายนอกภาคการเกษตรอื่น ๆ (n = 2)		
3,000 บาท	1	50
90,001 บาท หรือมากกว่า	1	50

2.3 การเปรียบเทียบรายจ่ายกับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

2.3.1 การเปรียบเทียบภาพรวมรายจ่ายกับรายได้ของครัวเรือนเกษตรกร มีดังนี้

- 1) การเปรียบเทียบรายจ่ายรวมต่อรายได้รวม เกษตรกรร้อยละ 69.6 มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้รวม
- 2) การเปรียบเทียบรายจ่ายการเกษตรต่อรายได้การเกษตร เกษตรกรร้อยละ 23.9 มีรายจ่ายการเกษตรมากกว่ารายได้การเกษตร
- 3) การเปรียบเทียบรายจ่ายนอกภาคการเกษตรรายได้นอกภาคการเกษตร เกษตรกรร้อยละ 83.7 มีรายจ่ายนอกภาคการเกษตรมากกว่ารายได้นอกภาคการเกษตร

ตารางที่ 4.11 การเปรียบเทียบรายจ่ายกับรายได้ของเกษตรกร

n = 92		
การเปรียบเทียบรายจ่ายกับรายได้	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายรวมเทียบกับรายได้รวม		
รายจ่ายน้อยกว่ารายได้	28	30.4
รายจ่ายมากกว่ารายได้	64	69.6
รายจ่ายการเกษตรเทียบกับรายได้การเกษตร		
รายจ่ายน้อยกว่ารายได้	70	76.1
รายจ่ายมากกว่ารายได้	22	23.9
รายจ่ายนอกภาคเกษตรเทียบกับรายได้นอกภาคเกษตร		
รายจ่ายน้อยกว่ารายได้	18	19.6
รายจ่ายมากกว่ารายได้	74	83.7

2.3.2 รายละเอียดของครัวเรือนเกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายมากกว่ารายได้ มีดังนี้

1) รายจ่ายรวมต่อรายได้รวม เกษตรกรร้อยละ 35.9 มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้รวม 60,001 บาทหรือมากกว่า ร้อยละ 28.1 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 20,000 บาทหรือน้อยกว่า ร้อยละ 23.4 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 20,001-40,000 บาท และ ร้อยละ 12.5 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 40,001-60,000 บาท มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้เฉลี่ย 57,349.69บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้สูงสุด 372,000 บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ต่ำสุด 500 บาท

2) รายจ่ายการเกษตรต่อรายได้การเกษตร เกษตรกรร้อยละ 59.1 มีรายจ่ายการเกษตรมากกว่ารายได้การเกษตร 10,000 บาทหรือน้อยกว่า ร้อยละ 18.2 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 13.6 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 15,001-20,000 บาท และ ร้อยละ 9.1 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 20,001 บาท หรือมากกว่า มีรายจ่ายมากกว่ารายได้เฉลี่ย 15,031.82 บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้สูงสุด 121,700 บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ต่ำสุด 200 บาท

3) รายจ่ายนอกภาคการต่อรายได้รวม เกษตรกรร้อยละ 32.4 มีรายจ่ายนอกภาคการเกษตรมากกว่ารายได้การเกษตร 60,001 บาทหรือมากกว่า ร้อยละ 21.3 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 20,001-40,000 บาทเช่นเดียวกับกลุ่มที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 20,000 หรือน้อยกว่า ร้อยละ 18.9.4 มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 40,001-60,000 บาท และ มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้เฉลี่ย 56,856.35บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้สูงสุด 347,000 บาท มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ต่ำสุด 100 บาท

ตารางที่ 4.12 ครัวเรือนเกษตรกรที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายรวมมากกว่ารายได้รวม (n = 64)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	18	28.1
20,001-40,000 บาท	15	23.4
40,001-60,000 บาท	8	12.5
60,001 บาท หรือมากกว่า	23	35.9
Minimum = 500	Maximum = 372,000	
Mean = 57,349.69	S.D. = 59,209.589	

ตารางที่ 4.12 (ต่อ)

รายการ	จำนวน	ร้อยละ
รายจ่ายการเกษตรมากกว่ารายได้การเกษตร		
(n = 22)		
10,000 บาท หรือน้อยกว่า	13	59.1
10,001-15,000 บาท	4	18.2
15,001-20,000 บาท	3	13.6
20,001 บาท หรือมากกว่า	2	9.1
Minimum = 200	Maximum = 121,700	
Mean = 15,031.82	S.D. = 24,934.054	
รายจ่ายนอกภาคเกษตรมากกว่ารายได้นอกภาคเกษตร		
(n = 74)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	18	24.3
20,001-40,000 บาท	18	24.3
40,001-60,000 บาท	14	18.9
60,001 บาท หรือมากกว่า	24	32.4
Minimum = 100	Maximum = 347,000	
Mean = 56,856.35	S.D. = 56,865.972	

3. หนี้ในระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร

3.1 ภาวะหนี้สินของเกษตรกร

3.1.1 ลักษณะการมีหนี้ในปัจจุบัน ร้อยละ 53.3 มีหนี้ทั้งในระบบและนอกระบบ ร้อยละ 39.1 มีเฉพาะหนี้ในระบบ ร้อยละ 5.4 มีเฉพาะหนี้นอกระบบ และร้อยละ 2.2 ไม่มีหนี้สิน

ตารางที่ 4.13 ลักษณะการมีหนี้ในปัจจุบัน

n=92		
ลักษณะการมีหนี้ในปัจจุบัน	จำนวน	ร้อยละ
ไม่มีหนี้สิน	2	2.2
มีหนี้สินเฉพาะในระบบ	36	39.1
มีหนี้สินเฉพาะนอกระบบ	5	5.4
มีหนี้สินทั้งนอกและในระบบ	49	53.3

3.1.2 สาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบ เกษตรกรร้อยละ 98.91 ตอบว่าสาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือมีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ ร้อยละ 64.13 ตอบว่าสาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือขายผลผลิตไม่ได้/ได้น้อย/ราคาต่ำ ร้อยละ 34.78 ตอบว่าสาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือผลผลิตได้รับเสียหาย ร้อยละ 3.26 ตอบว่าสาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือ มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินในครัวเรือน และร้อยละ 1.09 ตอบว่าสาเหตุการเป็นหนี้นอกระบบมีสาเหตุมาจากกรณีอื่น ๆ เช่นเดียวกับการไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์

ตารางที่ 4.14 สาเหตุการมีหนี้สินนอกระบบ

n=92		
สาเหตุของการเป็นหนี้นอกระบบ	จำนวน	ร้อยละ
ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ		
มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ	91	98.91
ขายผลผลิตไม่ได้/ได้น้อย/ราคาต่ำ	59	64.13
ผลผลิตได้รับเสียหาย	32	34.78
มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินในครัวเรือน	3	3.26
ไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์	1	1.09
อื่น ๆ	1	1.09

3.1.3 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหนี้นอกระบบ ร้อยละ 57.6 มีหนี้เพิ่มขึ้น ร้อยละ 21.7 ไม่เปลี่ยนแปลง และร้อยละ 20.7 เป็นหนี้เพิ่มขึ้น

ตารางที่ 4.15 ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหนี้นอกระบบ

n=92		
ลักษณะการเปลี่ยนแปลงของหนี้	จำนวน	ร้อยละ
เพิ่มขึ้นเรื่อย	53	57.6
ไม่เปลี่ยนแปลง	20	21.7
ลดลงเรื่อย ๆ	19	20.7

3.1.4 วัตถุประสงค์ในการกู้ยืมหนี้นอกระบบ วัตถุประสงค์ที่เกษตรกรกู้ยืมหนี้นอกระบบ ที่เป็นเหตุให้ขอความช่วยเหลือในครั้งนี้ ร้อยละ 26.1 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการทำการเกษตร ร้อยละ 23.9 มีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายไปทำงานต่างประเทศ ร้อยละ 14.1 มีวัตถุประสงค์เพื่อค้าขาย ร้อยละ 10.9 มีวัตถุประสงค์เพื่อชำระหนี้สิน เช่นเดียวกับมีวัตถุประสงค์เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือน ร้อยละ 6.5 มีวัตถุประสงค์เพื่อค่าเล่าเรียนบุตร ร้อยละ 3.6 มีวัตถุประสงค์เพื่อสร้างบ้าน และร้อยละ 4.4 มีวัตถุประสงค์อื่น

ตารางที่ 4.16 วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้นอกระบบ

n=92		
วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้นอกระบบ	จำนวน	ร้อยละ
ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ		
ทำการเกษตร	24	26.1
กู้ไปทำงานต่างประเทศ	22	23.9
ค้าขาย	13	14.1
ชำระหนี้สิน	10	10.9
ใช้จ่ายในครัวเรือน	10	10.9

ตารางที่ 4.16 (ต่อ)

วัตถุประสงค์ในการกู้หนี้ยืมสิน	จำนวน	ร้อยละ
ค่าเล่าเรียนบุตร	6	6.5
อื่น ๆ	4	4.4
สร้างบ้าน	3	3.6

n=92

3.1.5 เจ้าหนี้ในระบบ ร้อยละ 89.1 มีหนี้ระบบกับนายทุนเงินกู้ และร้อยละ 10.9 มีหนี้ระบบกับญาติพี่น้อง

ตารางที่ 4.17 เจ้าหนี้ในระบบ

เจ้าหนี้ของหนี้ในระบบ	จำนวน	ร้อยละ
ญาติพี่น้อง	10	10.9
นายทุนเงินกู้	82	89.1
รวม	92	100.0

n=92

3.1.6 การชำระหนี้คืนต่อเจ้าหนี้

1) การส่งชำระรายเดือน มีลูกหนี้เพียง 16 ราย หรือ ร้อยละ 17.4 ที่สามารถส่งชำระหนี้เจ้าหนี้รายเดือน โดยร้อยละ 43.8 ชำระได้ไม่เกิน 2,000 บาท ร้อยละ 25.0 ส่งชำระได้ 2,001-4,000 บาท ร้อยละ 18.75 ส่งชำระได้ มากกว่า 6,000 บาทและร้อยละ 12.50 ชำระได้ 4,001-6,000 บาท โดยมีค่าต่ำสุด 200 บาท ค่าสูงสุด 10,000 บาท ค่าเฉลี่ย 3,109.00 บาท

2) การส่งชำระรายปี มีลูกหนี้ 28 ราย หรือ ร้อยละ 30.4 ที่สามารถส่งชำระหนี้เจ้าหนี้รายปี โดยร้อยละ 64.3 ชำระได้ไม่เกิน 10,000 บาท ร้อยละ 21.4 ส่งชำระได้ 10,001-20,000 บาท ร้อยละ 7.1 ส่งชำระได้ 20,000-30,000 บาทเช่นเดียวกับจำนวนผู้ส่งชำระมากกว่า 30,000 บาท โดยมีค่าต่ำสุด 600 บาท ค่าสูงสุด 75,408 บาท ค่าเฉลี่ย 15,710.62 บาท

ตารางที่ 4.18 การชำระหนี้คืนต่อเจ้าหนี้

การชำระหนี้	จำนวน	ร้อยละ
การชำระคืนรายเดือน (n = 16)		
2,000 บาท หรือน้อยกว่า	7	43.8
2,001-4,000 บาท	4	25.0
6,001 บาท หรือมากกว่า	3	18.8
4,001-6,000 บาท	2	12.5
Minimum = 200	Maximum = 10,000	
Mean = 3,109.00	S.D. = 2,777.795	
การชำระคืนรายปี (n = 28)		
10,000 หรือน้อยกว่า	18	64.3
10,001-20,000 บาท	6	21.4
20,001-30,000 บาท	2	7.1
30,001 บาท หรือมากกว่า	2	7.1
Minimum = 600	Maximum = 75,408	
Mean = 15,710.62	S.D. = 16,831.329	

3.1.7 เจ้าหนี้เงินกู้ในระบบก่อนกู้หนี้ยื่นขอระบบ เกษตรกรร้อยละ 94.6 มีหนี้กับสถาบันการเงินชุมชน ร้อยละ 79.3 มีหนี้กับ ธ.ก.ส. และร้อยละ 1.1 มีหนี้กับธนาคารออมสิน

ตารางที่ 4.19 เจ้าหนี้เงินกู้ในระบบก่อนกู้หนี้ยื่นขอระบบ

เจ้าหนี้เงินกู้ในระบบก่อนกู้หนี้ยื่นขอระบบ	จำนวน	ร้อยละ
ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ		
สถาบันการเงินชุมชน	87	94.6
ธ.ก.ส.	73	79.3
ธนาคารออมสิน	1	1.1

n=92

3.1.8 จำนวนหนี้สินในระบบก่อนการกู้ยืมหนี้ในระบบ

1) จำนวนหนี้รวม พบว่า ร้อยละ 31.8 มีหนี้ในระบบก่อนการกู้เงินนอกระบบ 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 27.3 มีหนี้ 40,001-60,000 บาท ร้อยละ 22.7 มีหนี้ 60,001 บาทหรือมากกว่า และ ร้อยละ 18.2 มีหนี้ 20,000 บาทหรือน้อยกว่า โดยมีหนี้ต่ำสุด 12,000 บาท มีหนี้สูงสุด 120,000 บาท เฉลี่ย 42,840.91 บาท

2) จำนวนหนี้กับ ธ.ก.ส. พบว่า ร้อยละ 35.6 มีหนี้ในระบบกับ ธ.ก.ส.ก่อนการกู้เงินนอกระบบ 20,000 บาทหรือน้อยกว่า ร้อยละ 34.2 มีหนี้ 20,001-40,000 บาท ร้อยละ 28.8 มีหนี้ 34,001-60,000 บาท และ ร้อยละ 1.4 มีหนี้ 60,001บาทหรือมากกว่า โดยมีหนี้ต่ำสุด 5,000 บาท มีหนี้สูงสุด 100,000 บาท เฉลี่ย 32,040.50 บาท

3) จำนวนหนี้กับสถาบันการเงินชุมชน พบว่า ร้อยละ 50.6 มีหนี้ในระบบกับสถาบันการเงินชุมชนก่อนการกู้เงินนอกระบบ 15,001-20,000 บาท ร้อยละ 44.8 มีหนี้ 10,001-15,000 บาท ร้อยละ 4.6 มีหนี้ 10,000 บาท โดยมีหนี้ต่ำสุด 10,000 บาท มีหนี้สูงสุด 20,000 บาท เฉลี่ย 16,482.76 บาท

4) จำนวนหนี้กับธนาคารออมสิน พบว่า เกษตรกรมีหนี้ในระบบกับธนาคารออมสินก่อนการกู้เงินนอกระบบเพียง 1 ราย เงิน 30,000 บาท

ตารางที่ 4.20 จำนวนหนี้สินในระบบก่อนกู้ยืมหนี้ในระบบ

แหล่งเจ้าหนี้	ราย	ร้อยละ
จำนวนหนี้รวม (n = 88)		
20,000 บาท หรือน้อยกว่า	16	18.2
20,001-40,000 บาท	28	31.8
40,001-60,000 บาท	24	27.3
60,001 บาท หรือมากกว่า	20	22.7
Minimum = 12,000	Maximum = 112,000	
Mean = 42,840.91	S.D. = 20,713.639	

ตารางที่ 4.20 (ต่อ)

แหล่งเจ้าหนี้	ราย	ร้อยละ
หนี้กับ ธ.ก.ส. (n = 73)		
20,000 หรือน้อยกว่า	26.0	35.6
20,001-40,000 บาท	25.0	34.2
40,001-60,000 บาท	21.0	28.8
60,001 บาท หรือมากกว่า	1.0	1.4
Minimum = 5,000	Maximum = 100,000	
Mean = 32,040.50	S.D. = 1,795E	
หนี้กับสถาบันการเงินชุมชน (n = 87)		
10,000 หรือน้อยกว่า	4.0	4.6
10,001-15,000 บาท	39.0	44.8
15,001-20,000 บาท	44.0	50.6
Minimum = 10,000	Maximum = 20,000	
Mean = 16,482.76	S.D. = 3,453.552	
หนี้กับ ธนาคารออมสิน		
30,000	1	100.0

3.2 มูลเหตุที่มีผลต่อการเป็นหนี้ของระบบของเกษตรกร โดยจัดตามระดับความสำคัญของมูลเหตุ ทั้งนี้ ค่าเฉลี่ยของความสำคัญ มีความหมายดังนี้

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.34 - 3.00 มีความหมายคือ มีความสำคัญอยู่ในระดับมาก

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.67 - 2.33 มีความหมายคือ มีความสำคัญอยู่ในระดับปานกลาง

ค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.00 - 1.66 มีความหมายคือ มีความสำคัญอยู่ในระดับน้อย

3.2.1 มูลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีความสำคัญในระดับมาก มี 7 ประเด็น ได้แก่ การไม่มีอาชีพเสริม การขาดแหล่งเงินทุน/เงินกู้ไม่เพียงพอ ต้นทุนการผลิตสูง ปริมาณผลผลิตต่ำ/คุณภาพผลผลิตต่ำ การมีรายได้น้อย/ไม่ต่อเนื่องตลอดปี ค่าใช้จ่ายในการเกษตรสูง และ

ค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรสูง โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.57 , 2.47 2.55 , 2.52 ,2.37, 2.60 และ 2.80 ตามลำดับ

3.2.2 มลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีความสำคัญในระดับปานกลาง มี 10 ประเด็น ได้แก่ การไม่มีที่ดิน/ที่ดินขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์/ไม่เหมาะในการประกอบอาชีพ การขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร การขาดแคลนแรงงาน/แรงงานมีอายุมาก/ค่าจ้างแรงงานสูง การประสบปัญหาภัยแล้ง/น้ำท่วม/ศัตรูพืชรบกวน/ โรคระบาด การขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ราคาผลผลิตตกต่ำ การขาดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชุมชน การขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ/ทางการผลิตและเงินทุน และการขาดโอกาสทางด้านการศึกษา โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 2.11 , 2.08 , 2.11 , 1.93, 1.98 ,2.00, 1.95,2.17,2.00 , 2.33 และ 2.17 ตามลำดับ

3.2.3 มลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีความสำคัญในระดับน้อย มี 1 ประเด็น ได้แก่ มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 1.63

ตารางที่ 4.21 ความคิดเห็นของเกษตรกรต่อมลเหตุที่มีผลต่อการเป็นหนี้ในระบบ

n = 92

มลเหตุการเป็นหนี้	ระดับความคิดเห็น			\bar{X} (S.D.)	ความหมาย
	มาก	ปานกลาง	น้อย		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
1. ไม่มีอาชีพเสริม	56 (60.9)	32 (34.8)	4 (4.3)	2.57 .583	มาก
2. ไม่มีที่ดิน/ที่ดินขนาดเล็กไม่เพียงพอ ต่อการประกอบอาชีพ	15 (16.3)	72 (78.3)	5 (5.4)	2.11 .456	ปานกลาง
3. ดินขาดความอุดมสมบูรณ์/ไม่เหมาะในการประกอบอาชีพ	11 (12.0)	77 (83.7)	4 (4.3)	2.08 .399	ปานกลาง
4. ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	25 (27.2)	58 (63.0)	9 (9.8)	2.11 .586	ปานกลาง
5. ขาดแคลนแรงงาน/แรงงานมีอายุมาก/ ค่าจ้างแรงงานสูง	8 (8.7)	70 (76.1)	14 (15.2)	1.93 .487	ปานกลาง

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

n = 92

มูลเหตุการเป็นหนี้	ระดับความคิดเห็น			\bar{X} (S.D.)	ความ หมาย
	มาก จำนวน (ร้อยละ)	ปานกลาง จำนวน (ร้อยละ)	น้อย จำนวน (ร้อยละ)		
6. ประสบปัญหาภัยแล้ง/น้ำท่วม/ ศัตรูพืช สัตว์/โรคระบาด	6 (6.5)	78 (84.4)	8 (8.7)	1.98 .392	ปาน กลาง
7. ขาดข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ในการ พัฒนาการประกอบอาชีพ	19 (20.7)	54 (58.7)	19 (20.7)	2.00 .646	ปาน กลาง
8. ขาดแหล่งเงินทุน/เงินทุนไม่เพียงพอ	47 (51.1)	41 (44.6)	4 (4.3)	2.47 .583	มาก
9. ต้นทุนการผลิตสูง (เช่น ปุ๋ยราคาแพง)	53 (57.6)	37 (40.2)	2 (2.2)	2.55 .542	มาก
10. ขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ผลผลิต	7 (7.6)	73 (79.3)	12 (13.0)	1.95 .454	ปาน กลาง
11. ปริมาณผลผลิตต่ำ/คุณภาพ ผลผลิตต่ำ	37 (40.2)	52 (56.5)	3 (3.3)	2.37 .549	มาก
12. ราคาผลผลิตตกต่ำ	20 (21.7)	68 (73.9)	4 (4.3)	2.17 .483	ปาน กลาง
13. รายได้ต่ำ/ไม่มั่นคง/ไม่ต่อเนื่องตลอด ทั้งปี	50 (54.3)	40 (43.5)	2 (2.2)	2.52 .544	มาก
14. รายจ่ายของครัวเรือนในภาค เกษตรสูง	59 (64.1)	29 (31.5)	4 (4.3)	2.60 .575	มาก
15. รายจ่ายของครัวเรือนนอกภาค เกษตรสูง	78 (80.4)	18 (19.6)	0 (0.0)	2.80 .399	มาก
16. มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน	11 (12.0)	36 (39.1)	45 (48.9)	1.63 .691	น้อย
17. ขาดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของ ชุมชน	13 (12.0)	66 (71.1)	13 (14.0)	2.0 .535	ปาน กลาง

ตารางที่ 4.21 (ต่อ)

n = 92

มูลเหตุการเป็นหนี้	ระดับความคิดเห็น			\bar{X} (S.D.)	ความหมาย
	มาก	ปานกลาง	น้อย		
	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)	จำนวน (ร้อยละ)		
18. ขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ ทางการผลิตและเงินทุน	34 (37.0)	54 (58.7)	4 (4.3)	2.33 .557	ปานกลาง
19. ขาดโอกาสทางด้านการศึกษา	29 (31.5)	50 (54.3)	29 (14.1)	2.17 .656	ปานกลาง

3.3 ปัจจัยที่มีผลต่อมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบตามความคิดเห็นของเกษตรกร

ปัจจัยพื้นฐานทางด้านสังคมและเศรษฐกิจบางประการ มีความเกี่ยวข้องกับมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบตามความคิดเห็นของเกษตรกร ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิเคราะห์ถดถอยเชิงพหุ (Multiple regression analysis) และแบ่งออกเป็น 2 ตาราง แสดงในตารางที่ 4.22 และ 4.23

3.3.1 การแสดงสัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปรอิสระและตัวแปรตามที่ใช้ใน

การวิเคราะห์ข้อมูล จากตารางที่ 4.22 ค่าเฉลี่ย และค่าเบี่ยงเบนมาตรฐานของตัวแปรอิสระจำนวน 7 ตัวแปรที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐานการวิจัย โดยผลการวิเคราะห์เบื้องต้น พบว่า สมาชิกกลุ่มตัวอย่างมีอายุเฉลี่ย 49.07 ปี จำนวนสมาชิกในครัวเรือนเฉลี่ย 5.03 คน จำนวนแรงงานในครัวเรือนเฉลี่ย 3.10 คน พื้นที่ถือครองทางการเกษตรทั้งหมดเฉลี่ย 16.88 ไร่ รายได้รวมเฉลี่ย 71,590.22 บาท รายจ่ายรวมเฉลี่ย 97,918.87 บาท หนี้สินในระบบรวมเฉลี่ย 42,840.91 บาท

ตารางที่ 4.22 สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปรอิสระและตัวแปรตาม

สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปร	\bar{X}	S.D.
ตัวแปรอิสระ		
X1 = อายุ (ปี)	49.07	11.185
X2 = จำนวนสมาชิกในครัวเรือน (คน)	5.03	1.769
X3 = แรงงานในครัวเรือน	3.10	1.505

ตารางที่ 4.22 (ต่อ)

สัญลักษณ์และอักษรย่อของตัวแปร	\bar{X}	S.D.
X4 = รวมพื้นที่ถือครองทางการเกษตร (ไร่)	16.88	12.33
X5 = รายได้รวม (บาท)	71,590.22	62,007.483
X6 = รายจ่ายรวม (บาท)	97,918.87	64,400.675
X7 = หนี้สินในระบบ(บาท)	42,840.91	20,713.639
ตัวแปรตาม		
Y1= การไม่มีอาชีพเสริม	2.57	.583
Y2= การขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร	2.11	.586
Y3= การขาดแหล่งเงินกู้/เงินกู้นอกระบบ	2.44	.583
Y4= ราคาผลผลิตตกต่ำ	2.17	.549
Y5= ต้นทุนการผลิตสูง(เช่น ปุ๋ยราคาแพง)	2.55	.542
Y6= ขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิต และเงินทุน	2.33	.557

3.3.2 การแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ การแสดงผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ มีจุดมุ่งหมายเพื่ออธิบายตัวแปรที่มีประสิทธิภาพเข้าสมการพยากรณ์และอธิบายรูปแบบสมการพยากรณ์ปัจจัยที่เกี่ยวข้องกับมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบตามความคิดเห็นของเกษตรกร

ผลการวิเคราะห์การถดถอยเชิงพหุ ระหว่างตัวแปรอิสระ 7 ตัวแปร (X1 – X7) กับตัวแปรตาม 6 ตัว พบว่า มีตัวแปรตามเพียง 1 ตัวแปร คือ การขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุน (Y6) ที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรอิสระอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ 0.05

จากตารางที่ 4.23 สามารถอธิบายได้คือ ผลจากการวิเคราะห์พบว่า ตัวแปรอิสระทั้งหมด 7 ตัว มีตัวแปรอิสระที่มีความเกี่ยวข้องกับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ 2 ตัวแปร คือ รายจ่ายรวมและหนี้สินในระบบ โดยรายจ่ายรวมมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางตรงข้ามกับ

ความคิดเห็น กล่าวคือ เกษตรกรที่มีค่าใช้จ่ายรวมในครอบครัวสูงขึ้นก็ยิ่งให้ความสำคัญในการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุนน้อยลง ในทำนองกลับกัน การมีหนี้ในระบบมีความสัมพันธ์ไปในทิศทางเดียวกันกับความคิดเห็น แสดงว่าเกษตรกรยังมีหนี้สินในระบบมากขึ้นก็ยิ่งให้ความสำคัญในการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุนมากขึ้นด้วย

ตารางที่ 4.23 ความสัมพันธ์ของตัวแปรอิสระกับตัวแปรตาม

(การขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุน)

ตัวแปรพยากรณ์	B	SEB	Beta	t	Sig.
1 = อายุ	.007	.006	-.135	-1.212	.229
2 = จำนวนสมาชิกในครัวเรือน	-.006	.037	-.020	-.166	.868
3 = แรงงานในครัวเรือน	-.038	.045	-.101	-.859	.393
4 = พื้นที่ถือครองทางการเกษตร	.009	.005	.204	1.763	.082
5 = รายได้รวม	7.082E-7	.000	.079	.665	.508
6 = รายจ่ายรวม	-2.036E-6	.000	-.237	-2.149	.035*
7 = หนี้สินในระบบ	6.836E-6	.000	.252	2.416	.018*
R = .411		R Square = .169		Std. Error = .534	
F = 2.325		Sig. = .033			

* ตัวแปรอิสระที่มีความสัมพันธ์กับตัวแปรตามอย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ 0.05

4. ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือน และหนี้นอกระบบ

ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้นอกระบบเป็นคำถามเดเพื่อรับฟังความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ โดยประมวลได้ ดังนี้ เกษตรกรร้อยละ 33.7 มีความเห็นว่า การฝึกอบรมเสริมให้แก่เกษตรกร ร้อยละ 20.7 เห็นว่าควรลดดอกเบี้ยเงินกู้ในระบบและมีการพักชำระหนี้ ร้อยละ 15.2 เห็นว่าควรเพิ่มแหล่งเงินกู้ในระบบ และลดเงื่อนไขการกู้ยืม นอกนั้น เห็นว่า การจัดให้มีตลาดสำหรับผลิตผลการเกษตร , การจ้างงานในชุมชน, การพัฒนาการ

เกษตร การลดค่าวัสดุการเกษตร และอื่น ๆ โดยมีจำนวนร้อยละ 4.3, 4.3 , 3.3, 1.1 ,และ 5.4 ตามลำดับ โดยมีผู้ไม่มีความคิดเห็นในส่วนนี้ร้อยละ 13.0

ตารางที่ 4.24 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือน และการลดการเป็นหนี้ในระบบ

n=92		
ความคิดเห็นของเกษตรกร	จำนวน	ร้อยละ
การฝึกอบรมเสริมแก่เกษตรกร	31	33.7
การลดดอกเบี้ยในระบบ /พักชำระหนี้	19	20.7
การเพิ่มแหล่งเงินกู้/ลดเงื่อนไข	14	15.2
การจัดให้มีตลาดผลิตผลการเกษตร	4	4.3
การมีการจ้างงานในชุมชน	4	4.3
การพัฒนาการเกษตร	3	3.3
การลดค่าวัสดุอุปกรณ์การเกษตร	1	1.1
อื่น ๆ เช่นปลดหนี้	5	5.4

บทที่ 5

สรุปการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

1.สรุปผลการวิจัย

1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย การวิจัยเรื่องนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกรอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม 2) รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร 3) มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร และ4) ข้อเสนอแนะแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้ในระบบของเกษตรกร

1.2 วิธีการศึกษา ประชากรที่ศึกษาในครั้งนี่คือเกษตรกรที่ขึ้นทะเบียนเพื่อขอความช่วยเหลือจากรัฐบาลผ่านธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรสาขาปลาปาก ตามโครงการแก้ไขปัญหาหนี้สินภาคประชาชน (หนี้ในระบบ) ระยะที่ 2 ซึ่งมีทั้งสิ้น 816 ราย กำหนดขนาดของตัวอย่างโดยใช้รูปแบบของ Taro Yamane ที่ความเชื่อมั่นร้อยละ 90 จำนวน 92 ราย สุ่มตัวอย่างวิธีพบโดยบังเอิญ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง ซึ่งแบ่งเป็น 4 ตอน คือ สภาพทางสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร รายได้และค่าใช้จ่ายของเกษตรกร มูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้ในระบบของเกษตรกร การวิเคราะห์ข้อมูลด้วยโปรแกรมคอมพิวเตอร์สำเร็จรูป โดยใช้สถิติแบบพรรณนาคือ ค่าร้อยละ ค่าความถี่ ค่าเฉลี่ย ค่าเบี่ยงเบนมาตรฐาน.และสถิติสหสัมพันธ์ดอดยพหู

1.3 ผลการศึกษา มีดังนี้

1) สภาพพื้นฐานทางสังคม และเศรษฐกิจของเกษตรกร เป็นเพศหญิง ร้อยละ 62.0 มีอายุเฉลี่ย 49.07 ปี การศึกษาจบชั้นประถมศึกษาเป็นส่วนใหญ่ มีสมาชิกในครัวเรือน เฉลี่ย 5.03 คน แรงงานทำการเกษตรเฉลี่ย 3.10 คน ทั้งหมดประกอบอาชีพการเกษตร ส่วนมากมีที่ดินเป็นของตนเองไม่เกิน 20 ไร่ และมีเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของตนเอง ร้อยละ 23.9 มีรายได้รวมเฉลี่ย 71,590.22 บาทต่อปี รายได้ส่วนใหญ่มาจากรายได้นอกภาคการเกษตร ส่วนใหญ่มีรายได้แบบไม่ต่อเนื่องตลอดทั้งปีทั้งรายได้การเกษตรและรายได้นอกภาคการเกษตร รายจ่ายเฉลี่ย 97,918.87 บาทต่อปี รายจ่ายส่วนใหญ่เป็นค่าใช้จ่ายในครัวเรือนนอกภาคการเกษตร เมื่อเปรียบเทียบระหว่างรายจ่ายกับรายได้ เกษตรกรร้อยละ 69.6 มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้รวม ร้อยละ 23.9 มีรายจ่ายการเกษตรมากกว่ารายได้การเกษตร และ ร้อยละ 83.7 มีรายจ่ายนอกภาคการเกษตรมากกว่ารายได้

นอกภาคการเกษตร โดยเกษตรกรในส่วนที่มีรายจ่ายรวมมากกว่ารายได้รวม มีถึงร้อยละ 35.9 ที่มีรายจ่ายมากกว่ารายได้ 60,001 บาทหรือมากกว่า ทำให้มีเกษตรกรมีหนี้เพิ่มขึ้นจากเดิม ถึงร้อยละ 34.8 และ ร้อยละ 20.7 มีหนี้ลดลง เกษตรกรกลุ่มนี้ยังมีหนี้สินเป็นส่วนใหญ่ โดยมีหนี้สินทั้งในระบบและหนี้สินนอกระบบ เกษตรกรในจังหวัดนครพนม มีหนี้สินกับ ธ.ก.ส. เฉลี่ย 125,424.15 บาทต่อครัวเรือน ซึ่งยังน้อยกว่าค่าเฉลี่ยของประเทศซึ่งมีค่าเฉลี่ย 167,597 บาท วิทยา เกียรพันธุ์ (2553) สำหรับการเป็นหนี้นอกระบบ มีครัวเรือนเกษตรกรร้อยละ 6.7 มีหนี้นอกระบบซึ่งสอดคล้องกับ วิทยา เกียรพันธุ์ (2553)

2) เกษตรกรร้อยละ 98.9 เห็นว่ามูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือการที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย โดยมูลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญในระดับมาก มี 7 ประเด็นได้แก่ การไม่มีอาชีพเสริม ขาดแหล่งเงินทุน / เงินกู้ไม่เพียงพอ ต้นทุนการผลิตสูง ปริมาณผลผลิตต่ำ/คุณภาพผลผลิตต่ำ การมีรายได้ต่ำ /ไม่ต่อเนื่องตลอดปี ค่าใช้จ่ายในการเกษตรสูง และ ค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรสูง)มูลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญในระดับปานกลาง มี 10 ประเด็นได้แก่ ไม่มีที่ดิน/ที่ดินขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ ดินขาดความอุดมสมบูรณ์/ไม่เหมาะในการประกอบอาชีพ ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร ขาดแคลนแรงงาน/แรงงานมีอายุมาก/ค่าจ้างแรงงานสูง ประสบปัญหาภัยแล้ง/น้ำท่วม/ศัตรูพืชรบกวน/ โรคระบาด ขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่า ราคาผลผลิตตกต่ำ ขาดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชุมชน ขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐ / ทางการผลิตและเงินทุน ขาดโอกาสทางการศึกษา มูลเหตุที่เกษตรกรมีความเห็นว่ามีค่าสำคัญในระดับน้อย มี 1 ประเด็น ได้แก่ มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินโดยมีค่าเฉลี่ย

3) เกษตรกรร้อยละ 33.7 เห็นว่าการฝึกอาชีพให้แก่ชุมชนเป็นแนวทางการ ลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและการเป็นหนี้ในระบบ ซึ่งเกษตรกรมีความเห็นว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่สุด ส่วนการลดดอกเบี้ยหนี้เงินกู้ในระบบ การพักชำระหนี้ การเพิ่มแหล่งเงินกู้ในระบบ การจัดให้มีตลาดสำหรับผลิตผลการเกษตร การจัดจ้างงานในชุมชน การพัฒนาการเกษตร และการลดค่าวัสดุ การเกษตรมีความสำคัญตามลำดับ

2. อภิปรายผลการวิจัย

2.1 สภาพสังคมและเศรษฐกิจของเกษตรกร เกษตรกรที่เป็นหนี้นอกระบบส่วนใหญ่เป็นผู้หญิง ซึ่งสอดคล้องกับผลการวิจัยของ อรรถพล อรรถวณิชและคณะ (2554) ส่วนมากมีอายุอยู่ในวัยกลางคน จบการศึกษาระดับประถมศึกษา มีที่ดินทำกินน้อย และมีเกษตรกรที่ไม่มีที่ดินเป็นของ

ตนเองถึงร้อยละ 23.9 สภาพครอบครัวมีขนาดกลางเหมือนกับครอบครัวชนบทอีสานทั่วไป มีรายได้รวมเฉลี่ย 71,590.22 บาทต่อปีต่อครอบครัว หรือ เฉลี่ย 14,232.65 บาทต่อหัวต่อปี ซึ่งต่ำกว่าค่าเฉลี่ยของจังหวัดนครพนม ที่มีรายได้เฉลี่ย 38,688 บาท ต่อหัวต่อปี (ที่มา:สำนักงานสถิติจังหวัดนครพนม (ปี 2553) รายได้ส่วนใหญ่มาจากนอกภาคการเกษตร มีรายจ่ายเฉลี่ย 97,918.87 บาทต่อครอบครัวต่อปี หรือ 19,466.87 บาท ต่อคนต่อปี ซึ่งจะเห็นว่าโดยเฉลี่ยแล้วเกษตรกรกลุ่มนี้มีรายจ่าย มากกว่ารายได้ ซึ่งสอดคล้องกับงานวิจัยของ โครงการสหวิชาบัณฑิตศึกษาพัฒนาสังคมที่เสนอต่อสำนักงานเศรษฐกิจการเกษตร (2559; หน้า 1) ซึ่งรายจ่ายส่วนใหญ่เป็นรายจ่ายนอกการเกษตร โดยเฉพาะใช้จ่ายในการบริโภค ทำให้เกษตรกรส่วนใหญ่ยังมีหนี้สินทั้งหนี้สินในระบบและหนี้สินนอกระบบ และมีเกษตรถึงร้อยละ 57.6 มีหนี้สินเพิ่มขึ้นเรื่อยๆ

2.2 มูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบ จากข้อมูลรายได้ รายจ่าย ก็จะเห็นว่าเกษตรกรมีค่าใช้จ่ายเฉลี่ย มากกว่ารายได้เฉลี่ย ซึ่งในส่วนที่ค่าใช้จ่ายเกินรายได้ส่วนใหญ่ก็จะมีการกู้เงินมาเพื่อให้เพียงพอต่อค่าใช้จ่ายที่เกิดจากความต้องการที่เพิ่มขึ้น ซึ่งสอดคล้องกับ สิริภพ สุคันธา (2553: หน้า 21) เกษตรกรถึงร้อยละ 98.9 เห็นว่ามูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบคือการที่มีค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและมีรายได้ไม่เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ซึ่งรายจ่ายส่วนใหญ่ก็จะเป็ค่าอาหาร รองลงมาเป็นการจ่ายค่าเล่าเรียนบุตร ซึ่งจะเห็นได้ว่าแม้เกษตรกรจะยากจนแต่ก็ให้ความสำคัญกับการศึกษาของลูกหลาน ค่าใช้จ่าย ค่าน้ำ ค่าไฟฟ้า ค่าโทรศัพท์ ก็เป็นค่าใช้จ่าย มากเป็นอันดับ 3 มากกว่าค่าเครื่องนุ่งห่มที่สำคัญเป็นลำดับถัดมา โดยสาเหตุที่มีความสำคัญในระดับมาก คือการไม่มีอาชีพเสริมรายได้การขาดแหล่งเงินทุน รายได้ต่ำ ไม่ต่อเนื่อง รายจ่ายสูงทั้งในภาคการเกษตรและนอกภาคการเกษตร จะเห็นว่าแม้การเกษตรเป็นอาชีพหลักของเกษตรกร แต่ก็ไม่ใช่แหล่งรายได้ที่เกษตรกรมีความมั่นใจที่จะมาแก้ปัญหาเรื่องรายได้มากนัก อาจจะมองว่ารายได้จากการเกษตรไม่มีความแน่นอนเพราะอาศัยปัจจัยจากธรรมชาติเป็นหลัก

2.3 ความคิดเห็นของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือน การเป็นหนี้นอกระบบเมื่อรายจ่ายมากกว่ารายได้อันเนื่องมาจากสาเหตุใดก็ตามส่วนรายจ่ายที่เกินมาก็ต้องเป็นหนี้สิน มีวิธีการที่จะทำให้ลดการเป็นหนี้ได้ 2 วิธีคือ การลดค่าใช้จ่าย และเพิ่มรายได้ ในการลดค่าใช้จ่ายส่วนมากทำได้ยาก เพราะส่วนใหญ่ที่เกษตรกรใช้จ่ายไปนั้นเป็นค่าใช้จ่ายที่จำเป็นในการดำรงชีพ และการดำเนินชีวิตในสังคม การเพิ่มรายได้เป็นแนวทางที่เกษตรกรต้องการโดยเกษตรกรร้อยละ 33.7 เห็นว่าการฝึกอาชีพให้แก่เกษตรกรเป็นแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและการเป็นหนี้นอกระบบ ซึ่งเกษตรกรมีความเห็นว่าเป็นแนวทางที่สำคัญที่สุดโดยต้องการให้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องช่วยดำเนินการ ส่วนการเกษตรนั้นถึงแม้เป็นอาชีพหลักแต่เกษตรกรยังมองว่าไม่มีความแน่นอน ส่วนการลดดอกเบี้ยหนี้เงินกู้ในระบบการพักชำระหนี้ การเพิ่มแหล่งเงินกู้ใน

ระบบ การจัดให้มีตลาดสำหรับผลิตผลการเกษตร การจัดจ้างงานในชุมชน การพัฒนาการเกษตร และ การลดค่าวัสดุการเกษตร มีความสำคัญตามลำดับ

3. ข้อเสนอแนะ

3.1 ข้อเสนอแนะในการนำผลวิจัยไปใช้

3.1.1 สำนักงานพัฒนาชุมชนควรส่งเสริมสนับสนุนการประกอบอาชีพโดยขอความร่วมมือจากสำนักงานเกษตรอำเภอ ศูนย์ฝึกฝีมือแรงงาน วิทยาลัยการอาชีพ เพื่ออบรมเพิ่มความรู้ ฝึกอาชีพแก่เกษตรกร ประสานกับท้องถิ่น เช่น เทศบาล อบต. เพื่อส่งเสริมการผลิต และ ส่งเสริมการตลาด ตามที่เกษตรกรต้องการเพื่อเป็นการเพิ่มรายได้ ลดการเป็นหนี้ในระบบในอนาคต โดยเน้นตามลำดับความสำคัญคือเริ่มจากผู้ที่มียายจ่ายมากกว่ารายได้จากมากไปหาน้อย

3.1.2 ช.ก.ส.ควรมีส่วนในการเข้าพัฒนาเกษตรกรเหล่านี้ในฐานะธนาคารพัฒนาชนบท เช่น การอบรม ส่งเสริม แนะนำ การนำปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ มาใช้ให้เกิดเป็นรูปธรรม โดยเน้นการพัฒนาและให้สินเชื่อเพื่อการผลิตตามความจำเป็น เพื่อป้องกันให้เกษตรกรมีหนี้เพิ่มนอกระบบเพิ่มขึ้น

3.2 ข้อเสนอสำหรับการวิจัยครั้งต่อไป

3.2.1 ควรศึกษาในหัวข้อการวิจัยนี้ในขอบเขตที่กว้างขึ้น เช่น ประชากรในเขตจังหวัด นครพนม หรือประชากรระดับภาคเพื่อจะได้ทราบปัญหาชัดเจนมากขึ้น

3.2.2 ควรศึกษาหาผลตอบแทนอาชีพเกษตรกรตามหลักเศรษฐศาสตร์

3.2.3 ควรศึกษาหาความสัมพันธ์ระหว่างรายได้และรายจ่าย

3.2.4 ควรศึกษาอาชีพที่เหมาะสมกับเกษตรกรแต่ละกลุ่มหรือพื้นที่

บรรณานุกรม

บรรณานุกรม

- คณิจ แก่นจันทร์ (2547) "สภาพการมีหนี้นอกระบบของประชาชนในกิ่งอำเภอเหล่าเสือโก้ก จังหวัดอุบลราชธานี" ปัญหาพิเศษ รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (สาขาการบริหารทั่วไป) สาขาวิชาการบริหารทั่วไป วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ชัยชนะ ประยูรสินและคณะ (2554) "การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการกำกับดูแลและแก้ไขปัญหาเจ้าหนี้นอกระบบ" สำนักกฎหมาย สำนักงานเศรษฐกิจการคลัง กระทรวงการคลัง
- ณัฐพันธ์ แสงรณันท์ ฉัตรยาพร เสมอใจ (2547) *การจัดการ กรุงเทพมหานคร ซีเอ็ดยูเคชั่น*
- ณัฐวุฒิ วิทวัสศักดิ์พันธ์ (2549) "อาชญากรรมทางเศรษฐกิจ: ศึกษากรณีหนี้นอกระบบของผู้ประกอบธุรกิจที่มีใช้สถาบันการเงินภายใต้พระราชบัญญัติห้ามเรียกดอกเบี้ยเกินอัตรา พุทธศักราช 2475" วิทยานิพนธ์นิติศาสตรมหาบัณฑิต จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตรจังหวัดนครพนม (2553) ข้อมูลหนี้ของเกษตรกร จังหวัดนครพนม
- บุญเสริม บุญเจริญผล (2541) "ทฤษฎีการก่อหนี้เพื่อบริโภคให้ทันใจ" ค้นคืนวันที่ 13 มิถุนายน 2555 จาก www.thonburi-ac.th/Web1/dr_boonserm/EC
- ประพันธ์ เสวदनันท์ ไพศาล เล็กอุทัย (2539) *หลักเศรษฐศาสตร์* พิมพ์ครั้งที่ 4 กรุงเทพมหานคร โรงพิมพ์จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย
- ประสิทธิ์ ผาสุก (2550) "ปัญหาหนี้สินนอกระบบภาคประชาชน : ศึกษากรณีประชาชนในเขตอำเภอน้ำสนิคม จังหวัดชลบุรี" รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาการบริหารงานท้องถิ่น วิทยาลัยการบริหารรัฐกิจ มหาวิทยาลัยบูรพา
- ปรัชญา ปิ่นมณี (2548) "หนี้นอกระบบ ภาวะหนี้สินเรื้อรังและการเจริญเติบโตของเศรษฐกิจไทย สมมุติฐานจากกรณีพิเศษของแบบจำลอง AK" คณะบริหารธุรกิจ มหาวิทยาลัยสยาม
- พิชญา ผลปราชญ์ (2553) "หนี้สินของครัวเรือนเกษตรกรในตำบลหนองแวง อำเภอวัฒนานคร จังหวัดสระแก้ว" สารนิพนธ์ ปริญญาเศรษฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาเศรษฐศาสตร์การจัดการ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ
- พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน ปี 2552 ค้นคืนวันที่ 15 มิถุนายน 2555 จาก <http://rirs3.royin.go.th/new-search/word-search-all-x.asp> ;

- ภัทรภร เท่งเจียว (2547) “การบริหารจัดการติดตามการทวงหนี้เงินกู้ยืมในระบบ : ศึกษากรณี ผู้ประกอบการให้กู้ยืมเงินกู้ยืมในระบบ เขตคูสิต จังหวัดกรุงเทพมหานคร” รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต สาขาบริหารทั่วไป มหาวิทยาลัยบูรพา
- ภัสฐิยาภา แก่นทอง (2553) “ความคิดเห็นของผู้กู้เงินนอกระบบกับผู้ที่ไม่ได้กู้เงินนอกระบบต่อ นโยบายแก้ปัญหาหนี้นอกระบบ : กรณีศึกษาตลาดเทศบาลนครพิษณุโลก” รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชานโยบายสาธารณะ มหาวิทยาลัยนเรศวร
- วุฒิชชาติ ปกสุข (2550) “การศึกษาสภาพปัญหาหนี้นอกระบบภาคประชาชนตามทฤษฎีเศรษฐกิจพอเพียง ตำบลแก้มปัสสน อำเภอกะลาสิริ จังหวัดเพชรบูรณ์” รายงานค้นคว้าอิสระ ปริญญารัฐศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการปกครองส่วนท้องถิ่น วิทยาลัยปกครองส่วนท้องถิ่น มหาวิทยาลัยขอนแก่น
- วิทยา เจียรพันธ์ “โครงการวิจัยหนี้สินภาคครัวเรือนของเกษตรกรในชนบทไทย” อ้างอิงในรายงาน สุขภาพคนไทย 2553, ต้นคิด, มิถุนายน 2553” ค้นคืน วันที่ 15 มิถุนายน 2555 จาก http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=80:---45-51-80--&catid=35:2010-06-10-02-35-11&Itemid=53
- วัดพระธาตุมหาชัย (2552) ของดีศรีปลาปาก พิมพ์ขึ้นในงานฉลององค์พระธาตุ นครพนม สมชาย บำรุงทรัพย์ และณัฐวิภา โขมิตตันติบุญ (2551) *ประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์* ปทุมธานี สกายบุ๊ก
- สมยศ นาวิการ (2540) *ธุรกิจเบื้องต้น* กรุงเทพมหานคร ดอกหญ้า
- สุริยัน พิมพ์ทอง “เศรษฐศาสตร์ครอบครัว สถาบันการเงิน” ค้นคืน วันที่ 15 มิถุนายน 2555 จาก <http://www.kwc.ac.th/3Banks.htm>
- สำนักงานอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม (2552) *บรรยายสรุปข้อมูลอำเภอปลาปาก* จังหวัดนครพนม
- สำนักงานคณะกรรมการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติ, อ้างอิงในรายงานสุขภาพคนไทย 2553, ต้นคิด, มิถุนายน 2553 ค้นคืน วันที่ 15 มิถุนายน 2555 จาก http://pr.trf.or.th/index.php?option=com_content&view=article&id=80:---45-51-80-&catid=35:2010-06-10-02-35-11&Itemid=53
- อรรถพล อรรถวรเดชและคณะ (2554) “การศึกษาแนวทางการใช้มาตรการทางกฎหมายในการ กำกับดูแลและแก้ไข ปัญหาเจ้าหนี้ในระบบ” สำนักกฎหมายสำนักงานเศรษฐกิจ การคลัง กันยายน 2554

J. Cook/G.thomas (2546) คู่มือเจ้าหน้าที่ส่งเสริมกลุ่ม แปลจาก *The Group Promoter's Resource Book* โดย ธนาคารการเกษตร (เพื่อการเกษตรและสหกรณ์ กรุงเทพมหานคร ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร

ภาคผนวก

--	--	--

แบบสัมภาษณ์
การวิจัยเรื่อง มูลเหตุของการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร
ในเขตอำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม

คำชี้แจง

1. วัตถุประสงค์โครงการวิจัย

- 1.1 เพื่อศึกษาข้อมูลทั่วไปของครัวเรือนเกษตรกร
- 1.2 เพื่อศึกษารายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร
- 1.3 เพื่อศึกษามูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร
- 1.4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดการเป็นหนี้ในครัวเรือนและหนี้ในระบบ ของเกษตรกร

2. แบบสอบถามแบ่งออกเป็น 4 ส่วน ประกอบด้วย

- ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรและครัวเรือนเกษตรกร
- ส่วนที่ 2 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร
- ส่วนที่ 3 หนี้สินในระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร
- ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดหนี้ในครัวเรือนและหนี้ในระบบ

3. โปรดทำเครื่องหมาย \surd ลงใน () และเพิ่มข้อความลงในช่องว่างของแต่ละคำถามตามที่เกษตรกรตอบและแสดงความคิดเห็น

4. ข้อมูลที่ได้รับจากแบบสอบถามจะนำไปใช้สำหรับการศึกษาวิจัยเท่านั้น

ส่วนที่ 1 ข้อมูลทั่วไปของเกษตรกร

1. เพศ	() 1.ชาย	() 2.หญิง	A11	
2. อายุ..... ปี			A12	
3. สถานภาพสมรส	() 1.โสด	() 2.สมรส	() 3.หม้าย/หย่าร้าง	A13
4. สถานะในครัวเรือนของท่าน	() 1.หัวหน้าครัวเรือน	() 2.ผู้อาศัย	A14	

5. ระดับการศึกษาของท่าน A15
- () 1.ไม่ได้รับการศึกษา
- () 2.ประถมศึกษา
- () 3.มัธยมศึกษาตอนต้น
- () 4.มัธยมศึกษาตอนปลาย
- () 5.อาชีวศึกษา(ปวช.)
- () 6.อนุปริญญา(ปวส.)ขึ้นไป
6. จำนวนสมาชิกในครัวเรือนคน A16
- 6.1 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนที่สามารถทำงานได้ จำนวน.....คน A161
- 6.2 จำนวนสมาชิกในครัวเรือนไม่สามารถทำงาน จำนวน.....คน A162
- 7.ท่านมีพื้นที่ถือครองทั้งหมด.....ไร่ แยกเป็น A17
- 7.1 แยกตามสิทธิการครอบครองที่ดิน
- 7.1.1 เป็นของตนเอง.....ไร่ A171
- 7.1.2 ไม่เป็นของตนเองไร่ A172
8. พื้นที่ทำการเกษตรของครัวเรือนท่าน
- () 1. นอกเขตชลประทานไร่ A181
- () 2. ในเขตชลประทานไร่ A182
9. ท่านมีประสบการณ์ในการทำการเกษตร.....ปี A19
10. ท่านได้รับการอบรมความรู้เกี่ยวกับการเพิ่มรายได้ และลดค่าใช้จ่าย จำนวน.....ครั้ง A110
- หากท่านได้เข้าอบรมกรุณาเลือกตอบเนื้อหาความรู้ที่เข้าอบรม (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. การเพิ่มรายได้ (ระบุ.....) A1101
- () 2. การลดค่าใช้จ่าย(ระบุ.....) A1102
- () 3. การทำบัญชีครัวเรือน A1103
- () 4. อื่นๆ ระบุ..... A1104
11. ท่านหรือคนในครัวเรือนของท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มทางเศรษฐกิจอะไรบ้าง (เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)
- () 1. กลุ่มวิสาหกิจชุมชน (ระบุ.....) A1111
- () 2. กลุ่มออมทรัพย์ A1112
- () 3.กลุ่มอื่น ๆ (ระบุ.....) A1113

12. ท่านหรือคนในครัวเรือนของท่านเป็นสมาชิกของกลุ่มทางสังคมอะไรบ้าง
(เลือกได้มากกว่า 1 ข้อ)

- () 1. ฌาปนกิจสงเคราะห์ (ระบุ.....) A1121
() 2. กลุ่มอื่น ๆ (ระบุ.....) A1122

ส่วนที่ 2 รายได้และรายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

1. รายได้ของครัวเรือนเกษตรกร

1.1. ในปีที่ผ่านมารายได้ของครอบครัวมาจาก

- () 1. การเกษตร B111
() 2. รับจ้างทั่วไป B112
() 3. ค้าขาย/ธุรกิจส่วนตัว B113
() 4. บุตรทำงานต่างจังหวัดส่งให้ B114
() 5. อื่นๆระบุ..... B115

1.2. รายได้รวมของท่านเมื่อปีที่ผ่านมา..... บาท แยกเป็น B12

1.2.1 รายได้ภาคการเกษตร.....บาท B121

1.2.1.1 รายได้จากการปลูกพืช.....บาท B1211

1.2.1.2 รายได้จากเลี้ยงสัตว์และประมง.....บาท B1212

1.2.2 รายได้นอกภาคการเกษตร B122

1.2.2.1 รายได้จากการรับจ้างทั่วไป..... บาท B1221

1.2.2.2 รายได้จากการค้าขาย..... บาท B1222

1.2.2.3 รายได้จากบุตรทำงานต่างจังหวัดส่งให้.....บาท B1223

1.2.2.4 รายได้จาก อื่นๆระบุ.....บาท B1224

1.3. รายได้รวมของครัวเรือนเฉลี่ยบาทต่อเดือน B13

1.4. ลักษณะของรายได้ของท่าน

1.4.1 รายได้ในภาคเกษตร B141

- () 1. ไม่ต่อเนื่องตลอดทั้งปี () 2. ต่อเนื่องตลอดทั้งปี

1.4.2 รายได้นอกภาคเกษตร B142

- () 1. ไม่ต่อเนื่องตลอดทั้งปี () 2. ต่อเนื่องตลอดทั้งปี

2. รายจ่ายของครัวเรือนเกษตรกร

2.1. รายจ่ายของครัวเรือน บาทต่อปี	B2
2.1.1 รายจ่ายของครัวเรือนในภาคเกษตร บาทต่อปี	B21
2.1.1.1 รายจ่ายจากการเพาะปลูก บาทต่อปี	B211
2.1.1.2 รายจ่ายจากการปศุสัตว์/ประมง.....	บาทต่อปี	B212
2.1.2 รายจ่ายของครัวเรือนนอกภาคเกษตร.....	บาทต่อปี	B22
2.1.2.1 รายจ่ายค่าอาหารและเครื่องดื่ม บาทต่อปี	B221
2.1.2.2 รายจ่ายค่าน้ำ/ค่าไฟฟ้า/ค่าโทรศัพท์ บาทต่อปี	B222
2.1.2.3 รายจ่ายค่าเครื่องนุ่งห่ม บาทต่อปี	B223
2.1.2.4 รายจ่ายค่าเล่าเรียนบุตร บาทต่อปี	B224
2.1.2.5 รายจ่ายค่ารักษาพยาบาล บาทต่อปี	B225
2.1.2.6 รายจ่ายค่าสันทนการ/ท่องเที่ยว บาทต่อปี	B226
2.1.2.7 รายจ่ายค่าสุรา/บุหรี่/การพนัน บาทต่อปี	B227
2.1.2.8 รายจ่ายอื่นๆ ระบุ บาทต่อปี	B228

3. รายได้เทียบกับค่าใช้จ่าย

3.1 มีรายได้มากกว่าค่าใช้จ่ายบาท	B31
3.1.1 มีรายได้การเกษตรมากกว่าค่าใช้จ่ายการเกษตร.....	บาท	B311
3.1.1 มีรายได้นอกภาคการเกษตรมากกว่าค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรบาท	B312
3.2 มีรายได้น้อยกว่าค่าใช้จ่าย บาท	B32
3.2.1 มีรายได้การเกษตรน้อยกว่าค่าใช้จ่ายการเกษตร.....	บาท	B321
3.2.2 มีรายได้นอกภาคการเกษตรน้อยกว่าค่าใช้จ่ายนอกภาคการเกษตรบาท	B322

ส่วนที่ 3 หนี้สินนอกระบบและมูลเหตุการเป็นหนี้นอกระบบของเกษตรกร

1. ภาวะหนี้สินของเกษตรกร

1.1 ภาวะหนี้สินนอกระบบของครัวเรือนท่านในปัจจุบัน	C1
() 1. ไม่มีหนี้สิน	() 2 มีหนี้สินเฉพาะในระบบ
() 3 มีหนี้สินเฉพาะนอก	() 4 มีหนี้สินทั้งในระบบ และ นอกระบบ
1.2 สาเหตุของการมีภาวะหนี้สินนอกระบบ (ตอบได้มากกว่า 1 ข้อ)	

- () 1. มีภาระค่าใช้จ่ายเพิ่มขึ้นและรายได้ไม่เพียงพอ C21
- () 2. มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉินเกิดขึ้นในครัวเรือนระบุ..... C22
- () 3. ไม่ได้ใช้เงินกู้ตามวัตถุประสงค์ C23
- () 4. ผลผลิตได้รับความเสียหาย C24
- () 5. ขายผลผลิตไม่ได้/ได้น้อย/ราคาต่ำ C25
- () 6. อื่นๆ ระบุ..... C26
- 1.3. ลักษณะของการเปลี่ยนแปลงของภาระหนี้สิน C3
- () 1. ลดลงเรื่อยๆ () 2. ไม่เปลี่ยนแปลง () 3. เพิ่มขึ้นเรื่อยๆ
- 1.4. วัตถุประสงค์การกู้เงินนอกระบบ (ตอบได้ 1 ข้อ ที่เป็นวัตถุประสงค์หลัก) C4
- () 1. สร้างบ้าน () 2. ค่าขาย
- () 3. ทำการเกษตร () 4. ชำระหนี้สิน
- () 5. ใช้จ่ายในครัวเรือน () 6. ค่าเล่าเรียนบุตร
- () 7. ถูกหลอกลวง () 8. กู้ไปทำงานต่างประเทศ
- () 9. อื่น ๆ
- 1.5. การชำระหนี้สินนอกระบบ
1. สาเหตุที่ชำระหนี้สินนอกระบบได้หมด (กรณีปัจจุบันไม่มีหนี้นอกระบบ)
-
2. สาเหตุที่ไม่สามารถชำระหนี้สินนอกระบบได้หมด (กรณีปัจจุบันมีหนี้นอกระบบ)
-
- 1.6. การใช้คืนหนี้สินต่อเดือน.....บาทต่อเดือน C61
- การใช้คืนหนี้สินต่อปี.....บาทต่อปี C62
- 1.7. ภาวะหนี้สินก่อนที่ขอความช่วยเหลือจากโครงการฯ
- 1.7.1 หนี้สินนอกระบบกู้มาจากใคร(ตอบได้หลายข้อ) C7
- () 1.ญาติพี่น้อง () 2. นายทุนเงินกู้ () 3. อื่น ๆ .(ระบุ).....
- 1.8 มีหนี้สินในระบบหรือไม่ C8
- 1.8.1 ถ้ามีหนี้ในระบบ กู้มาจากแหล่งใด (ตอบได้หลายข้อ)
- () 1. ธ.ก.ส. C811
- () 2. ธนาคารออมสิน C812
- () 3. ธนาคารอื่น ๆ C813
- () 4. สถาบันการเงินชุมชน C814

1.8.2 จำนวนเงินกู้จากข้อ 1.8.1 จำนวนรวม.....บาท โดยแยกเป็น C82

() 1. ธ.ก.ส.บาท C821

() 2. ธนาคารออมสินบาท C822

() 3. ธนาคารอื่น ๆบาท C823

() 4. สถาบันการเงินชุมชนบาท C824

2. มลเหตุของการเป็นหนี้ในระบบของเกษตรกร ตามความคิดเห็นของเกษตรกร

มลเหตุที่มีผลต่อการเป็นหนี้ในระบบ และมลเหตุที่มีความสำคัญในระดับใด ?

ปัจจัยที่มีผลต่อการเป็นหนี้ในระบบ	ระดับความสำคัญที่มีผลต่อการเป็นหนี้			
	มาก	ปานกลาง	น้อย	
1) ไม่มีอาชีพเสริม				D11
(2) ไม่มีที่ดิน/ที่ดินขนาดเล็กไม่เพียงพอต่อการประกอบอาชีพ				D12
3) ดินขาดความอุดมสมบูรณ์/ไม่เหมาะในการประกอบอาชีพ				D13
4) ขาดแหล่งน้ำเพื่อการเกษตร				D14
5) ขาดแคลนแรงงาน/แรงงานมีอายุมาก/ค่าจ้างแรงงานสูง				D15
6) ประสบปัญหาภัยแล้ง/น้ำท่วม/ศัตรูพืช สัตว์/โรคระบาด				D16
7) ขาดข้อมูลข่าวสาร/ความรู้ในการพัฒนาการประกอบอาชีพ				D17
8) ขาดแหล่งเงินกู้/เงินกู้ไม่เพียงพอ				D18
9) ต้นทุนการผลิตสูง(เช่น ปุ๋ยราคาแพง)				D19
10) ขาดการแปรรูปเพื่อเพิ่มมูลค่าผลผลิต				D110
11) ปริมาณผลผลิตต่ำ/คุณภาพผลผลิตต่ำ				D111
12) ราคาผลผลิตตกต่ำ				D112
13) รายได้ต่ำ/ไม่มั่นคง/ไม่ต่อเนื่องตลอดทั้งปี				D113
14) รายจ่ายของครัวเรือนในภาคเกษตรสูง				D114
15) รายจ่ายของครัวเรือนนอกภาคเกษตรสูง				D115
16) มีค่าใช้จ่ายฉุกเฉิน ระบุ.....				D116
17) ขาดการรวมกลุ่มทางเศรษฐกิจของชุมชน(เช่นกลุ่มแปรรูป/ออมทรัพย์)				D117
18) ขาดการส่งเสริมอาชีพจากภาครัฐทางการผลิตและเงินทุน				D118
19) ขาดโอกาสทางการศึกษา				D119

ส่วนที่ 4 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะของเกษตรกรเกี่ยวกับแนวทางการลดหนี้และ
แนวทางการลดหนี้นอกระบบ

4.1 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการลดหนี้สิน

.....
.....
.....
.....

4.2 ความคิดเห็นและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการลดหนี้สินนอกระบบ

.....
.....
.....
.....

ขอขอบคุณที่ให้ข้อมูลในการวิจัยครั้งนี้

นายณภา ศรีนวล

ประวัติผู้วิจัย

ชื่อ	นายณภา ศรีนวล
วัน เดือน ปีเกิด	19 กรกฎาคม 2508
สถานที่เกิด	อำเภอเขาวง จังหวัดกาฬสินธุ์
ประวัติการศึกษา	วิทยาศาสตรบัณฑิต (เกษตรศาสตร์) มหาวิทยาลัยขอนแก่น พ.ศ.2531
สถานที่ทำงาน	ธนาคารเพื่อการเกษตรและสหกรณ์การเกษตร สาขาปลาปาก จังหวัดนครพนม
ตำแหน่ง	ผู้จัดการสาขา

